

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ve Müdürlüğün Karşılaştığı İdari-Mali Sorunlar (1881-1923)

The Tokat Directorate of the Ottoman Public Debt Administration and the Administrative-Financial Challenges It Encountered (1881–1923)

Mustafa Dağ¹

Öz

Osmanlı İmparatorluğu, 1854-1874 yılları arasında yaklaşık 200 milyon sterlin tutarındaki dış borçlarını ödeyemez hale gelince, 30 Ekim 1875'te yayımladığı Ramazan Karamamesi ile mali tasarruf tedbirlerini uygulamaya koymuştur. Böylece İmparatorluk, mali iflasını resmen ilan etmiştir. Borçlarını tahsil etme konusunda baskılarını artıran alacaklı Avrupalı devletlerin girişimleri sonucunda ise 20 Aralık 1881'de Muharrem Karamamesi yürürlüğe girmiştir. Bu karamame ile tuz ve tütün tekelleri, damga vergisi, balıkçılık ve alkollü içeceklerden alınan vergiler, ham ipekten alınan öşür ile Şark-ı Rumeli'nin ödediği yıllık vergilerin denetimini üstlenen Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi kurulmuştur. İdare'nin teşkilatlandığı bölgelerden biri de Tokat Sancağı'dır. Bu çalışmanın amacı, İdare'nin Tokat'ta örgütlenme sürecini, görev yapan idari personeli, denetimine bırakılan ürünler üzerindeki faaliyetlerin kontrolü için uygulanan politikaları ve bu politikaların doğurduğu idari-mali sorunları kapsamlı biçimde ele almaktır. Ayrıca tüm bu süreçlerin sosyo-ekonomik sonuçları da incelenmektedir. Arşiv belgeleri ve vilayet salnameleri gibi birincil kaynaklara dayalı olarak yürütülen çalışma, ilgili literatürden de faydalanmakta olup, belirli bir coğrafi ve kronolojik bağlamda tarihsel bir olgunun analizini amaçlayan nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular, Düyûn-ı Umûmiyye'nin Tokat'taki uygulamalarının yalnızca ekonomik boyutla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda taşra toplumunun sosyal yapısını da derinden etkilediğini ortaya koymaktadır. İdare'nin benimsediği zorlayıcı politikalar, çeşitli idari ve mali sorunların doğmasına yol açmış; geçim kaynakları daralan halk ise giderek kaçakçılığa yönelmek zorunda kalmıştır. Ancak kaçakçılık yalnızca ekonomik bir tercih değil, aynı zamanda yabancı idareye karşı bir direniş biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla bu direniş çatışmalara dönüşmüş ve söz konusu durum, İdare'nin halk nezdindeki meşruiyetini zayıflatmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Müskirat, Tütün, Kaçakçılık.

Abstract

When the Ottoman Empire became unable to repay its foreign debts, amounting to nearly £200 million between 1854 and 1874, it introduced austerity measures through the Ramadan Decree, issued on 30 October 1875. In doing so, the Empire officially declared its financial bankruptcy. As pressure from European creditor states to recover their claims intensified, the Decree of Muharrem was promulgated on 20 December 1881. This decree established the Ottoman Public Debt Administration (Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi), which assumed control over revenues derived from the salt and tobacco monopolies, stamp duties, taxes on fisheries and alcoholic beverages, the silk tithe, and the annual tribute paid by Eastern Rumelia. Among the regions where the Administration was organized was the Sanjak of Tokat. The aim of this study is to examine comprehensively the establishment of the Administration in Tokat, the administrative personnel employed, the policies implemented to regulate the products placed under its supervision, and the administrative and financial problems that emerged as a result of these policies. Furthermore, the socio-economic consequences of these processes are also analyzed. Based primarily on archival documents and provincial yearbooks (salname), and supported by relevant secondary literature, this research employs a qualitative historical methodology, focusing on the analysis of a historical phenomenon within a specific geographical and chronological context. The findings reveal that the activities of the Administration in Tokat were not limited to the economic sphere but also had profound effects on the social structure of provincial society. The coercive policies adopted by the Administration gave rise to various administrative and fiscal difficulties, compelling the local population whose livelihoods had been increasingly undermined to turn to smuggling. However, smuggling functioned not only as an economic strategy but also as a form of resistance against foreign control. Over time, this resistance evolved into open conflicts, a development that further eroded the legitimacy of the Administration in the eyes of the local population.

Keywords: Public Debt Administration, Tokat Public Debt Directorate, Muskirat, Tobacco, Smuggling.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

JEL Codes: M30,M31,M37.

Submitted: 05 / 01 / 2025

Accepted: 09 / 10 / 2026

¹ Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye, mustafadag@harran.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0003-4571-8115.

Giriş

Kırım Savaşı'nın getirdiği ağır mali yük, yalnızca iç borçlular konumundaki Galata bankerlerine başvurmaya değil, aynı zamanda Avrupa piyasalarına yönelmeyi de zorunlu kılmıştır (Parvus Efendi, 2014: 17-18). Bu çerçevede, 1854'te savaşın finansmanı amacıyla, %6 faiz oranıyla ve Mısır'dan alınan vergiler güvence gösterilerek Londra'daki Palmers-Goltschmidt kuruluşu aracılığıyla 3 milyon sterlin borç alınmıştır (Kıray, 2015: 209). İlk borçlanmanın ardından dış devletlerden alınan krediler giderek artmış ve 1874 yılına kadar toplamda 15 defa dış borçlanmaya gidilmiştir (Tabakoğlu, 2015: 311). 1854-1874 yılları arasında alınan bu borçların toplamı yaklaşık 200 milyon sterline ulaşmıştır (Altunsoy, 2022: 28). Borçları ödeme imkânı bulunmayan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1875'te ilan ettiği Ramazan Kararnamesi ile tasarruf tedbirlerini duyurmuş ve mali iflasını resmen açıklamıştır (Özdemir, 2010: 69-70). Söz konusu kararname ile iç ve dış borçların faiz ve amortisman ödemeleri beş yıl süreyle yarıya indirilmiştir (Açba, 1995: 79-80).

Galata Bankerleri, alacaklarını tahsil edebilmek amacıyla 22 Kasım 1879'da Rüşûm-ı Sitte İdaresi'ni kurmuşlardır (A.). DVN. MKL, 18/9; Yılmaz, 2003: 67-68). Bu idareye, damga vergisi, müskirattan alınan ruhsatiye vergisi, İstanbul ve çevresindeki balık avı vergisi, Edirne, Samsun, Bursa ve İstanbul çevresinin ipek öşrü ile tuz, tömbeki ve tütün gelirlerinin on yıllığına toplama imtiyazı verilmiştir (Yeniay, 1964: 71). İdarenin ilk altı ayda olumlu sonuçlar elde etmesi, dış alacaklıların da harekete geçmesine yol açmıştır. Bu süreçte Avrupalı alacaklı devletlerin diplomatik baskıları ve Berlin Antlaşması'nda öngörülen, Osmanlı ekonomisini düzene sokacak uluslararası bir komisyon kurulması kararı doğrultusunda Osmanlı Hükûmeti ile alacaklı devletlerin temsilcileri arasında görüşmeler başlatılmıştır (Kazgan, 2002: 26-28). Yapılan uzun müzakereler sonucunda ise 20 Aralık 1881'de Muharrem Kararnamesi ilan edilmiştir (Dığıroğlu, 2007: 29).

Kararnameye göre, on beşinci madde kapsamında Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin kurulmasına hükmedilmiştir (Keskinkılıç, 2002: 67). Bu idareye, Osmanlı maliyesinin önemli gelir kaynaklarından olan tuz ve tütün² tekelleri, damga vergisi, balıkçılıktan ve alkollü içeceklerden alınan vergiler, ham ipekten tahsil edilen öşür ile Şark-ı Rumeli'nin her yıl ödemekle yükümlü olduğu vergi gelirleri devredilmiştir. İdarenin mali ve idari işleyişini düzenlemek amacıyla oluşturulan İdare Meclisi, farklı devlet ve çıkar gruplarını temsil eden üyelerden meydana gelmiştir. Bu meclis; İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Avusturya'dan gelen temsilcilerin yanı sıra (Tokdemir, 1985: 38), Osmanlı tahvil hamillerini temsil eden bir Osmanlı delegeden oluşmuştur. Ayrıca öncelikli tahvillerin büyük kısmının Osmanlı Bankası'nın elinde bulunması sebebiyle, bu grubu temsil eden yedinci bir delege de mecliste yer almıştır (Blaisdell, 1979: 9-10). Bu yapılanma ile birlikte, Avrupa mali sermayesi Osmanlı maliyesi üzerinde doğrudan bir denetim kurmuş oluyordu (Pamuk, 1984: 29). Sistemin işleyişinde ise dikkat çekici bir durum ortaya çıkmıştır. Çoğu Osmanlı uyruğundan seçilen binlerce Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi memuru, imparatorluğun dört bir yanına yayılarak Paris, Berlin ve Londra'daki kupon sahipleri adına vergileri toplamaya başlamıştır (Quataert, 2017: 32). Böylece idare, yalnızca merkezde değil taşrada da geniş bir örgütlenmeye gitmiştir. İmparatorluğun hemen her bölgesinde şubeler açarak binlerce memuruyla etkin bir mali kontrol mekanizması oluşturmuştur (Parvus Efendi, 1977: 38). Bu şubelerden biri de, Anadolu şehirlerinden Tokat'ta faaliyete geçmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1875 mali iflası sonrasında Avrupa devletlerinin baskısıyla kurulan Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin taşra teşkilatlanmasını Tokat Sancağı özelinde incelemektir. Araştırmada, idarenin Tokat'taki örgütlenme süreci, bürokratik yapısı, görev yapan idari personelin işleyişteki rolleri ve uygulanan mali politikaların bölgesel yansımaları ele alınmaktadır. Özellikle tuz, tütün ve müskirat gibi gelir kaynaklarının denetimi, bu ürünlerin üretim ve tüketim süreçlerinde ortaya çıkan kaçakçılık faaliyetleri, vergi tahsilinde karşılaşılan zorluklar, yerel tüccar, üretici ve tüketici gruplarıyla yaşanan gerilimler ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir. Çalışmanın bir diğer amacı, söz konusu süreçte idare personelinin görev suistimalleri, zimmet vakaları ve yerel eşkiyalık olaylarının kurumsal işleyişi nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu yönüyle araştırma, yalnızca Tokat örneğini değil, aynı zamanda Düyûn-ı Umûmiyye'nin taşrada karşılaştığı genel sorunların anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Yürütülen çalışma, Osmanlı'nın mali egemenliğini kısmen kaybettiği bir dönemde, merkezî mali kontrolün taşradaki uygulama biçimlerini, bu uygulamaların yerel düzeyde doğurduğu ekonomik ve toplumsal sonuçlarla birlikte incelenmektedir.

Osmanlı mali tarihi literatüründe Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin merkez teşkilatı ve genel faaliyetlerine ilişkin kapsamlı çalışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte, İdare'nin taşra teşkilatlanması ve uygulamalarına dair araştırmalar sınırlı kalmakta. Ancak Tokat Sancağı'ndaki faaliyetlerine odaklanan müstakil bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde taşrada uygulanan mali politikaların yerel düzeydeki etkilerini anlama noktasında önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Çalışmamız, söz konusu boşluğu kısmen doldurmayı ve literatüre katkı sunmayı hedeflemekte olup, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün teşkilatlanması ile yürüttüğü faaliyetleri ayrıntılı biçimde incelemektedir. Bu çalışma, tarihsel nitelikli bir araştırma olup nitel veriye dayanmaktadır. Çalışmada kullanılan

² Tütün, Christopher Columbus ve arkadaşları tarafından 1492 yılında keşfedilmiştir. Avrupa ülkelerinde hızlıca yayılarak üretimi ve tüketimi artan tütünün Osmanlı İmparatorluğu'na ulaşması Cenevizli tüccarlar aracılığıyla 16. yüzyılın sonları, 17. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Deniz ticareti yapan Venedik ve İngiliz tüccarları tütünü Osmanlı coğrafyasına taşımaya devam etmişlerdir (Dağ, Tanık, 2024: 162).

veriler, hem birincil hem de ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Birincil kaynaklar arasında Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgeler ön plana çıkmaktadır. Özellikle Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne ait yazışmalar, Tokat Sancağı'ndaki müdürlük ve memur raporları, gelir-gider defterleri, tahsilât kayıtları, kaçakçılıkla ilgili soruşturma evrakları ve personel tayin belgeleri temel başvuru malzemesini oluşturmaktadır. Ayrıca dönemin resmî yıllıkları olan salnameler, Tokat'taki idari yapılanma, görevli personel listeleri ve ekonomik göstergeler açısından önemli bir veri kaynağıdır. İkincil kaynaklar ise Osmanlı maliyesi, dış borçlar ve Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi üzerine yapılmış telif eserler, makaleler ve tezlerden oluşmaktadır. Bu sayede arşiv belgelerinden elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler belgesel nitelikte olup, hem nicel hem de nitel özellikler taşımaktadır. Nicel veriler Tokat Sancağı'na ait mali kayıtlar, vergi tahsilât oranları, gelir kaynaklarının miktarları ve bütçe rakamları gibi sayısal bilgileri içerirken; nitel veriler idari personelin görev tanımları, kaçakçılık faaliyetleri, görev suistimalleri, yerel halkın tepkileri ve eşkıyalık olaylarına dair gözlemlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla araştırma, arşiv belgeleri ve yazılı kaynaklara dayalı tarihsel nitel veri çözümlemesi yöntemiyle yürütülmüş olup, Tokat Sancağı örneği üzerinden Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin taşra teşkilatlanmasına dair özgün bir veri ortaya koymaktadır.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün tüm yönleriyle incelendiği bu çalışma, 1881-1923 yılları arasında sancakta meydana gelen gelişmeleri ve müdürlüğün denetimine bırakılan kalemlerdeki uygulamaları kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. Çalışma, giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, öncelikle Osmanlı Devleti'nin mali iflas sürecine zemin hazırlayan dış borçlanma politikaları kısaca açıklanmış, ardından bu sürecin bir sonucu olarak kurulan Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin kuruluş aşamaları üzerinde durulmuştur. Bu kısımda daha çok araştırma ve inceleme eserlerinden yararlanılarak konunun genel çerçevesi ortaya konmuştur. Birinci bölümde, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün kuruluşu, örgütsel yapısı, sancaktaki konumu ve müdürlük bünyesinde görev yapan idari ve saha personeli ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Böylece müdürlüğün taşradaki kurumsal işleyişi ve personel yapılanması hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. İkinci bölümde ise müdürlüğün denetimine bırakılan ürünler üzerinde kontrolün sağlanması amacıyla uygulamaya konulan politikalar incelenmiştir. Bu çerçevede özellikle alkol ve tütün gibi başlıca gelir kaynaklarının yanı sıra, tuz ve diğer kalemlerde yürütülen denetim faaliyetleri de ele alınmıştır. Bu süreçte karşılaşılan kaçakçılık, vergi tahsilinde yaşanan güçlükler, personel suistimalleri ve yerel halkın tepkileri gibi sorunlar ayrıntılı şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmanın ana bölümlerinde temel kaynak olarak Osmanlı Arşivi belgeleri kullanılmıştır. Konuyla doğrudan ilgili olduğu tespit edilen belgeler, kronolojik bir sıra gözetilerek tasnif edilmiş, transkripsiyonu yapılmış ve ilgili alt başlıklar altında sistematik bir biçimde analiz edilmiştir. Böylece Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün mali ve idari boyutları incelemeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışma, Osmanlı mali tarihi ve Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi literatürüne iki temel açıdan önemli katkılar sunmaktadır. Birincisi, mevcut araştırmalar ağırlıklı olarak Düyûn-ı Umûmiyye'nin merkez teşkilatı, genel görev ve işleyişine odaklanmakta, taşra teşkilatlanması ve uygulamaları üzerinde yeterli durmamaktadır. Oysa taşra birimleri, merkezi mali politikaların sahadaki uygulanabilirliğini ve etkilerini doğrudan belirleyen yapılar olarak büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, Tokat Sancağı örneği üzerinden yapılan inceleme, İdare'nin taşradaki örgütlenmesini, personel yapısını, görev dağılımını, denetim mekanizmalarını ve bürokratik işleyişi ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Böylece çalışma, taşra düzeyindeki örgütlenme ve işleyiş üzerine literatürde mevcut olan boşluğu kısmen doldurmaktadır. İkincisi, araştırma yalnızca kurumsal yapıyı değil, Düyûn-ı Umûmiyye'nin denetim altına aldığı ürünler ve gelir kaynakları üzerindeki mali politikaların yerel düzeydeki yansımalarını da kapsamlı biçimde ele almaktadır. Tokat örneğinde tütün, müskirat, tuz gibi önemli ürünlerin denetimi, vergi tahsilâtı, kaçakçılık faaliyetleri, idari personelin suistimalleri ve eşkıyalık olayları incelenerek mali-idari düzenin işleyişine dair somut veriler sunulmuştur. Bu sayede çalışma, merkezî mali politikaların taşradaki uygulanabilirliğini ve karşılaşılan sorunları derinlemesine analiz etme imkânı sağlamaktadır. Özellikle yerel güç dengeleri, ekonomik koşullar ve toplumsal ilişkilerin mali uygulamalar üzerindeki etkileri detaylı biçimde değerlendirilmektedir. Ayrıca, araştırma dönemsel olarak Osmanlı maliye politikasının kriz ve istikrarsızlık dönemlerindeki taşra uygulamalarını da ortaya koymaktadır. Tokat Sancağı'nda yaşanan dönemsel kaçakçılık vakaları, vergi tahsilatındaki aksaklıklar ve merkez-taşra arasındaki uyum problemleri üzerinden yapılan değerlendirmeler, Osmanlı taşrasında mali denetim ve kontrolün sınırlarını görünür kılmaktadır. Böylece çalışma, yalnızca kurumsal ve ekonomik bir analiz sunmakla kalmayıp, Osmanlı taşra yönetiminin pratik sorunlarını ve yerel nüfuz dinamiklerini de anlamaya katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, Osmanlı'nın son dönem mali yapısının taşradaki yansımalarını özgün ve derinlemesine bir bakış açısıyla ele almakta; merkezî mali kurumların taşradaki etkilerini, uygulama zorluklarını ve yerel koşullarla etkileşimlerini somut verilerle ortaya koyarak literatüre önemli ve kapsamlı bir katkı sunmaktadır.

1. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü

Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidat-ı Muhassasa İdaresi, 20 Aralık 1881 tarihinde resmen kurulmuş ve aynı yıl içerisinde Tokat'ta da teşkilatlanarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Kızkapan, 2009: 24). İdarenin Tokat'taki faaliyetleri hakkında doğrudan ayrıntılı bilgiye ulaşılamasa da, 1881 yılına ait şehrin idari teşkilat yapısına dair salnamelerde aktarılan

bilgiler, bu dönemde oluşturulan yeni idari birimler arasında Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin de yer aldığını göstermektedir. Böylece, Tokat'ın yerel yönetim yapısına eklenen yeni birimler ile mevcut idari kurumların birlikte oluşturduğu geniş ölçekli teşkilat şu şekilde sıralanmaktadır: Defter-i Hâkani, Kalhane-i Amire, Telgraf ve Posta Dairesi, Muhacir Komisyonu, Tahsildar, Muhasebe Kalemî, Tahrirat Kalemî, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, Maarif ve Menafî Komisyonu, Mekteb-i Rüşdiye, Mekteb-i İdadi, Reji İdaresi, Nüfus İdaresi, Liva-yı Asakir-i Zabtiyye İdaresi, Evkaf İdaresi, Cemaat Meclisi, Nüfus Dairesi, Ziraat ve Sanayi Odası, Ticaret Odası, Ziraat Bankası Şube İdaresi, Ziraat Bankası Komisyonu ve Polis Dairesi (Akyüz, Ceylan, 2010: 113). Bu liste, Osmanlı taşrasında özellikle Tanzimat sonrasında şekillenen merkeziyetçi yönetim anlayışının Tokat'ta da güçlü bir şekilde uygulandığını göstermektedir. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin bu yapıya dâhil edilmesi ise, Osmanlı maliyesinin uluslararası denetim altına girmesiyle birlikte, yerel düzeyde de mali kontrol mekanizmalarının kurumsallaştığını ortaya koymaktadır. Tokat'ın idari yapılanmasında, eğitim kurumlarından, ekonomik teşkilatlardan, güvenlik ve maliye kurumlarından, dini ve toplumsal örgütlenmelere kadar oldukça geniş bir yelpazede kurumun bir arada bulunması, şehrin 19. yüzyılın son çeyreğinde idari, ekonomik ve sosyal bakımdan ne denli çeşitlenmiş ve merkezileşmiş bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

1900'lü yılların başlarına gelindiğinde, Tokat'ta faaliyet göstermekte olan Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Müdürlüğü, halk arasında "Tuz Gümrüğü" adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu adlandırma, İdare'nin bölgede özellikle tuz tekeli üzerinden yürüttüğü faaliyetlerin halkın gündelik yaşamında ne denli belirgin ve etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim, tuz Osmanlı maliyesi için önemli bir gelir kalemi olduğundan, Tokat'taki İdare şubesinin bu alandaki yoğun faaliyetleri yerel hafızaya da doğrudan yansımıştır. Müdürlüğün binasının konumuna dair elde edilen veriler, söz konusu yapının Pervane Hamamı civarında bulunduğunu ortaya koymaktadır (Asarkaya, 2019: 303). Mevcut bilgilerden hareketle, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi Tokat'ta da kuruluşundan itibaren teşkilatlandırıldığı ve bölgede aktif olarak faaliyet yürüttüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca, Pervane Hamamı çevresinde yer aldığı tespit edilen bu şubede, farklı dönemlerde görev yapmış birçok memurun varlığı ortaya konmuştur. Bu durum, İdare'nin yalnızca merkezî düzeyde değil, taşra teşkilatında da güçlü bir idari kadroya sahip olduğunu ve Tokat'ın bu ağın önemli yerlerinden biri olduğunu göstermektedir.

1.1. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü Görevlileri

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapan memurlar, alacaklı devletlerin çıkarlarını korumak üzere oluşturulan mali düzenin bir parçası olarak, yerelde gelirlerin toplanması ve merkeze aktarılmasında doğrudan sorumluluk üstlenmişlerdir. Böylece hem merkezi otoritenin hem de yabancı alacaklıların denetim mekanizmasının sahadaki temsilcileri olmuşlardır. Bu temsilcilere dair yapılan araştırmalar, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün personel yapısına dair ilk somut bilgilere Sivas Vilayet Salnameleri aracılığıyla ulaşılabildiğini göstermektedir. Salmelerde yer alan kayıtlara göre, 1884 yılında müdürlükte görev yaptığı tespit edilen en erken isimler arasında Başkâtip Diran Efendi, Katib-i Sani Mehmet Efendi ve Kolcubaşı Mehmet Efendi bulunmaktadır. Bu memurların yanı sıra aynı tarihlerde müdürlük çatısı altında farklı görevleri yerine getiren üç süvari, iki piyade ve bir kantarcının da istihdam edildiği görülmektedir (SVS, 1302: 412). Böylelikle, idarenin yalnızca kâtiplik ve idari personelden ibaret olmayıp, güvenlikten ölçüm ve denetime kadar farklı işlevlere sahip görevlilerle desteklenen bir kurumsal yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, salname kayıtları, 1886 yılına gelindiğinde bu kadroya yeni bir ismin daha eklendiğini göstermektedir. Her ne kadar bu görevlinin adı ve üstlendiği vazife hakkında ayrıntılı bilgi bulunmasa da, mevcut memur yapısına eklenmiş olması, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün kadrosunun zamanla genişlediğine ve idarenin bölgedeki faaliyetlerinin çeşitlenerek kurumsal bir devamlılık kazandığına işaret etmektedir (SVS, 1304: 118).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yaptığı tespit edilen isimlerden biri de Hafız Mehmet Efendi olmuştur. Askerî Zabtiyye Çavuşlarından Derviş Efendizâde Abdurrahman Efendi'nin oğlu olan Hafız Mehmet Efendi, 1867 yılında Tokat'ta dünyaya gelmiştir. Eğitim sürecini başarıyla tamamladıktan sonra, 15 Mart 1884 tarihinde mülâzemetle Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne atanmış ve burada mesleki hayatına adım atmıştır. İki yıllık staj döneminin ardından, 1886 yılında Niksar Reji Kol Kâtibi olarak görevlendirilmiş, bu vazifesi için kendisine aylık 250 kuruş maaş tahsis edilmiştir. Hafız Mehmet Efendi, Niksar'daki görevinde yaklaşık üç ay kaldıktan sonra, 150 kuruş maaş karşılığında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Geçici Kolcu olarak istihdam edilmiştir. Burada 26 ay boyunca görev icra etmiştir. Ardından 1889 yılında yeniden tayin edilerek, bu kez Tokat Reji İdaresi Vezne Kâtibi olarak atanmıştır. Bu görevinde de kendisine 150 kuruş aylık ücret ödenmiştir (DH. SAİD. d, 95/437: 221). Bu bilgiler ışığında, Hafız Mehmet Efendi'nin kariyerinin büyük ölçüde Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile Reji Şirketi çevresinde şekillendiği görülmektedir. Farklı kademelerde üstlendiği görevler, onun hem idari hem de mali alanlarda tecrübe kazandığını, aynı zamanda Düyûn-ı Umûmiyye ile Reji teşkilatlarının Tokat'taki personel yapılanmasının iç içe geçmiş olduğunu göstermektedir. Bu durum Tokat sancağına özgü olmamakla birlikte, Manisa kazasında da memurların Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlükleri ile Reji Şirketi arasında görev geçişleri yaptığı görülmektedir. Nitekim 12 Eylül 1896'da Kasaba Kazası Reji İdaresi Ziraat Komisyonu memurluğundan ayrılan Mustafa Muharrem Efendi'nin aynı tarihte Kasaba Kazası Düyûn-ı Umûmiyye Merkez ambar memur muavinliği görevine başlaması (BOA. DH. SAİDd. 71/57), yine 13 Eylül 1889'da Karesi Sancağı Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ndeki

görevinden ayrılan Hüseyin Avni Efendi'nin 5 Haziran 1890'da Karesi Sancağı Reji İdaresi'nde tahrir duhan memuru olarak göreve başlaması bu duruma örnek teşkil etmektedir (BOA. DH. SAİDd. 102/101).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde mülâzemetle görevlendirilen isimlerden bir diğeri Abdülkadir Efendi olmuştur. 1866 yılında Tokat merkezde dünyaya gelen Abdülkadir Efendi, Tokat Posta Müdürü Bobinhane Ağazadesi Ahmet Efendi'nin oğludur. Eğitimini tamamladıktan sonra, 1884 yılında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde mülâzemetle göreve başlamış ve böylece idari hayatına ilk adımını atmıştır. Beş yıllık staj dönemini 1889'da tamamlayan Abdülkadir Efendi, aynı yıl 150 kuruş maaşla Niksar Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'nda Piyade Kolcusu olarak atanmıştır. Görev hayatı ilerleyen yıllarda Tokat merkezde devam eden Abdülkadir Efendi, 1892'de Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Piyade Kolcusu olarak yeniden istihdam edilmiş ve bu görev için de 150 kuruş aylık ücret almıştır. Buradaki görevi 1894'te sona erdikten sonra, aynı müdürlüğe bağlı olarak faaliyet gösteren Müskirat Memurluğu'na tayin edilmiş ve burada 200 kuruş maaşla görev yapmıştır. Bu süreçte göstermiş olduğu başarılar, kısa süre içinde terfi almasını sağlamıştır. Nitekim 1896'da Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Kâtip olarak görevlendirilmiştir. Mesleki yükselişini sürdüren Abdülkadir Efendi, 1900 yılına gelindiğinde Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne terfi ettirilerek daha üst düzey bir pozisyona atanmıştır (BOA, DH. SAİDd, 105/171: 88). Bu bilgiler ışığında, Abdülkadir Efendi'nin 1884-1900 yılları arasında kesintisiz bir biçimde Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ve ona bağlı memurluklarda görev üstlendiği görülmektedir. On altı yıllık bu süreç, onun kariyer basamaklarını düzenli olarak çıktığını ve Tokat'taki Düyûn-ı Umûmiyye teşkilatının memur kadrosu içerisinde önemli bir yer edindiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Abdülkadir Efendi dışında, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapmış ve hayatı boyunca üstlendiği görevler hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılan bir diğer isim Hafız Mehmet Agah Efendi olmuştur. 1868 yılında Piyade Çavuşlarından Abdullah Efendi'nin oğlu olarak Tokat'ta dünyaya gelen Mehmet Agah Efendi, eğitim sürecini başarıyla tamamladıktan sonra 13 Şubat 1888 tarihinde Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Vezne Kâtibi olarak göreve başlamış ve bu görev karşılığında 150 kuruş aylık ücret almıştır. Görevinde gösterdiği başarı ve performansa bağlı olarak, 18 Mayıs 1893 tarihinde terfi ettirilmiş ve aylık ücreti 200 kuruşa yükseltilmiştir. Aynı tarihte, maaş artışına paralel olarak Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne bağlı Müskirat Memurluğu görevine atanmıştır. Mehmet Agah Efendi'nin Müskirat Memurluğu'ndaki görevi, 13 Kasım 1894 tarihinde Sivas Polis Memurluğu'na tayin edilmesiyle sona ermiştir. Burada 300 kuruş maaş ile istihdam edilmiştir. Sivas'taki görevinde bir yılını tamamladıktan sonra, gösterdiği üstün performans nedeniyle Üçüncü Sınıf Polis Komiserliği'ne 350 kuruş maaşla atanmış ve 2 Eylül 1906 tarihinde İkinci Sınıf Komiserliği'ne terfi ettirilmiştir. Bu görevlerdeki başarıları sonucunda, 1907 yılında aylık ücreti 750 kuruşa yükseltilmiştir (BOA, DH. SAİDd, 183/22: 23). Mehmet Agah Efendi hakkında elde edilen bu bilgiler, 1888-1894 yılları arasında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün farklı kademelerinde farklı görev ve ücretlerle istihdam edildiğini açıkça göstermektedir. Bu durum, müdürlüğün personel yapısının hem esnek hem de performansa dayalı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Mehmet Agah Efendi dışında, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapmış bir diğer personel Halil Efendi olmuştur. Halil Efendi, 1861 yılında Tokat merkezde, Tokat Belediye Meclis Azası Abdülfettahzade Hacı İbrahim Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Eğitimini Sıbyan ve Rüştîye mekteplerinde başarıyla tamamladıktan sonra, 1878 yılında 100 kuruş aylık ücret karşılığında Tokat Ticaret Mahkemesi'nde ikinci kâtip olarak göreve başlamıştır. Sekiz yıl süren bu görevinden sonra, 1886 yılında Tokat Ticaret Mahkemesi'nde terfi alarak Başkatip olarak atanmış ve maaşı 190 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak 1887'de mahkemenin kapatılmasıyla Halil Efendi kısa süreliğine açıkta kalmıştır. Açıkta kaldığı bu dönemin ardından, 100 kuruş aylık ücret karşılığında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Kâtip Vekili olarak görevlendirilmiştir. Vekâlet süresi beş ay olarak belirlenmiş ve sürenin tamamlanmasının ardından 150 kuruş maaşla Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Vezne Kâtibi olarak atanmıştır. Görev süresince gösterdiği başarılı performans, Sivas Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından dikkate alınmış ve Halil'in ödüllendirilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda, 1896 yılında 200 kuruş maaş karşılığında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne bağlı Müskirat Memurluğu görevine terfi ettirilmiştir. Halil'in kariyeri, 1900 yılında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Kâtip olarak devam etmiş ve bu görevini 1902 yılında sonlandırmıştır. Ne var ki, bu dönemde aldığı maaş miktarına dair bilgiler belgelerde yer almamaktadır (BOA, DH. SAİDd, 134/99: 52). Mevcut bilgiler ışığında, Halil Efendi'nin 1887-1902 yılları arasında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün farklı kademelerinde ve farklı maaşlarla görev icra ettiği, bu süreçte idari kariyerini istikrarlı bir biçimde sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev almış ve hakkında ayrıntılı bilgi tespit edilen bir diğer isim Mehmet Halid Efendi olmuştur. Mehmet Halid Efendi, 26 Ocak 1860'ta Niksar'da, Niksarlı Uzunoğlu Hafız Abdullah Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatına Niksar Sıbyan Mektebi ve Niksar Rüştîye Mektebi'nde devam eden Mehmet Halid Efendi, eğitim sürecini başarıyla tamamladıktan sonra 13 Ağustos 1888 tarihinde Niksar Reji Memurluğu'nda Geçici Kol Kâtibi olarak görevlendirilmiş ve bu görev karşılığında 300 kuruş aylık maaş almıştır. Bu görevini 28 Ocak 1889'da tamamladıktan sonra kısa bir süre açıkta kalmıştır. Açıkta kaldığı dönemin ardından, 1 Ağustos 1890'da Niksar Reji Memurluğu'nda Reji Kolcusu olarak atanmış ve aylık 120 kuruş maaşla göreve başlamıştır. Bu görevini 20 Mart 1892'ye kadar sürdürmüştür. Ardından 28 Aralık 1892'de Niksar Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'nda Piyade Kolcusu olarak

istihdam edilmiş ve aylık ücreti 150 kuruş olarak belirlenmiştir. Mehmet Halid'in kariyeri, 14 Ağustos 1900 tarihinde Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Vezne Kâtibi olarak terfi ettirilmesiyle bir üst kademeye taşınmıştır. Bu görevinde maaşı, 26 Kasım 1900'de yapılan düzenlemeyle 200 kuruşa yükseltilmiştir. Görev süresinin ne zaman sona erdiğine dair doğrudan bilgiler mevcut olmamakla birlikte, ilgili birimlerde tutulan kayıtlar, Mehmet Halid Efendi'nin görev süresince herhangi bir yasadışı işlemde bulunmadığını ve zimmetinde paranın çıkmadığını ortaya koymaktadır (BOA, DH. SAİDd, 117/249: 127). Bu bilgiler ışığında, Mehmet Halid Efendi'nin hem Reji Memurluğu hem de Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde farklı kademelerde görev yaparak taşra maliye sistemine uzun yıllar katkı sağladığı ve disiplinli bir şekilde görevlerini yürüttüğü söylenebilir.

Adı geçen ve kariyerleri hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılan memurların aksine, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapmış bazı memurlar hakkında detaylı bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu kişilerden biri Sarkis Karakoç Efendi'dir. Karakoç, müdürlük bünyesinde Hukuk Müşaviri olarak görev yapmış olmakla birlikte, bu görevin hangi tarihler arasında icra edildiği ve aldığı maaş miktarıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (Öztünç, 2010: 191). Bir diğer isim ise Ahmet Hamit Efendi'dir. Ahmet Hamit, 1905 yılında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde göreve başlamış olmakla birlikte, üstlendiği görevin detayları ve maaş miktarı belgelerde yer almamaktadır. Ancak mevcut kayıtlar, Hamit'in görevine 1909 yılına kadar devam ettiğini göstermektedir (Çolakoğlu, 2022: 35). 1907 yılına ait belgelerde ise, bölgede görev yapan kamu personeline dair bilgiler aktarılmıştır. Buna göre, Tokat merkezde toplam 131 sivil ve askeri personelin görev yaptığı ve bunlardan altısının Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde istihdam edildiği belirtilmektedir (İpek, 2024: 22). Bu veriler, müdürlüğün taşra kadrosunun sayıca sınırlı olduğunu, ancak görev yapan personelin müdürlük işleyişinde merkezi bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapmış bir diğer isim İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi olmuştur (Altuntaş, 2013: 69). İsmail Hakkı Toprak Efendi, 1880 yılında Örtülüpinar Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Nakşibendî tarikatının Halidiyye koluna mensup mürşitlerden biri olarak yetişen Toprak, Buharalı dedeleri aracılığıyla Kâbe'nin örtüsünün değişimi ve bakımı hizmetlerinden sorumlu olmuş, bu nedenle aile fertleri halk arasında "ihramcılar" olarak anılmıştır (Yıldız, 2003: 621). Eğitimini tamamladıktan ve askerlik görevini yerine getirdikten sonra, İsmail Hakkı Toprak Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne bağlı Müskirat Memurluğu'nda görev üstlenmiştir (Yıldız, 2002: 11-12). Göreve başlama tarihi ve aldığı maaş miktarına dair doğrudan bilgiye ulaşılamamakla birlikte, Toprak'ın 1908 yılında memuriyetini Sivas'a aldığını belgelerden anlaşılmaktadır. Bu durum, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ndeki görevinin de 1908'de sona erdiğini göstermektedir (Özköse, Şimşek, 2019: 13). Bu bilgiler ışığında, İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi'nin, Nakşibendî tarikatı ile bağlantılı bir aile geçmişine sahip olarak yetişmiş ve Osmanlı taşrasındaki mali-idari yapının bir parçası olarak Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Müskirat Memurluğu görevini üstlenmiş olduğu söylenebilir.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde, sancak merkezinde görev yapan memurların yanı sıra, müdürlüğe bağlı kazalarda memurluk olarak örgütlenen birimlerde de görev yapan memurların isimleri tespit edilmiştir. Bu kapsamda, Erbaa Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'nda vazife icra etmiş olan İbrahim Efendi, örnek olarak incelenebilir. Ne var ki, İbrahim'in göreve başlama ve görevden ayrılma tarihleri ile aldığı maaş miktarına dair belgelerde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (BOA, DH. ŞFR, 634/10). Erbaa Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'nda görev yapan diğer bir isim ise Ahmet Salih Efendi olmuştur. Ahmet Salih Efendi, 20 Ocak 1888 tarihinde memurluk görevine başlamış ve ilk görev dönemini 14 Eylül 1890 tarihinde sona erdirmiştir. Bu ilk görev süresi toplamda iki yıl, sekiz ay ve yirmi üç gün sürmüştür ve kendisine aylık 400 kuruş maaş ödenmiştir. Ardından, 13 Ekim 1890 tarihinde aynı birimde yeniden istihdam edilerek ikinci memuriyet dönemi başlamıştır. İkinci görev süresi ise 14 Mayıs 1896 tarihinde sona ermiş olup, toplam beş yıl sekiz ay sürmüştür ve bu dönemde maaşı 500 kuruş olarak belirlenmiştir. Ahmet Salih Efendi, görevde bulunduğu sırada 20 Haziran 1896'da vefat etmiştir. Vefatının ardından, Tekaüt Sandığı³ üyeliği bulunduğu için hanımı, kendisine maaş bağlanması amacıyla başvuruda bulunmuştur. Yapılan inceleme sonucunda, Memurin-i Mülkiye Terakki ve Tekaüd Kararnamesi'nin otuz dokuzuncu maddesi uyarınca, hanımına aylık 45 kuruş emeklilik maaşı bağlanmasına karar verilmiştir (BOA, ŞD, 957/35; Memurin-i Mülkiye Terakki ve Tekaüd Kararnamesi, 1307: 15). Bu bilgiler, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün taşradaki kazalarda da düzenli bir memur yapısına sahip olduğunu, görev sürelerinin belirli maaş düzenlemeleriyle kayıt altına alındığını ve memurların vefatları halinde bile sosyal güvencelerinin bulunduğunu göstermektedir.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde gerçekleşen faaliyetler incelendiğinde, birçok memurun görev üstlendiği tespit edilmiştir. 1890 yılında meydana gelen kaçak müskirat davası sürecinde Müdürlüğün Dava Vekili olarak görev yapan isim Mehmet Nuri Efendi'dir (BOA, ŞD, 1793/22). Benzer şekilde, 1892 yılında Müdürlüğün memuru olarak da Nuri Efendi vazife üstlenmiştir (BOA, DH.MKT, 6/37). 1902-1904 yılları arasında Marinos Hanım ile Müdürlüğün arasında cereyan eden muhakeme sürecinde ise Müdürlüğün Dava Vekilliği görevini Muhsin Efendi ile Hüsnü Efendi üstlenmiştir (BOA, ŞD, 1814/10). Bunun yanı sıra, 1902-1906 yılları arasında Müdürlükte görev yapan birçok memurun adının geçtiği bir diğer dava süreci ise Müdürlüğün müskirat memuru Mehmet Efendi hakkında yürütülen dava olmuştur. Bu davada görev yapan

³ Osmanlı Devleti'nde emekli olan memurların emeklilik maaşını aldığı sandıktır (Doğan, 2021: 44; Manav, 2017: 220).

memurlar arasında; Hızır Efendi (Dava Vekili), Mehmet Efendi (Kolcu), Mahmut Efendi (Kantarıcı), Siroboğlu Ohan Efendi (Muhammin), Hacı İbrahim Halil Efendi (Müfettiş), Makaridi Efendi (Müfettiş), Hakkı Efendi ve Halit Efendi (memur) bulunmaktadır (BOA, ŞD, 1811/8). Son olarak, 1909-1910 yılları arasında Müdürlükte sandık eminiği görevi Kilosyan Artin Efendi tarafından yürütülmüştür (BOA, BEO, 1012/75900). Yapılan araştırmalar neticesinde, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ve bağlı memurluklarda toplam 40 memurun görev icra ettiği tespit edilmiştir. Bu memurların görev alanları oldukça çeşitlidir ve şunları kapsamaktadır. Dava vekili, müfettiş, kantarcı, sandık emini, hukuk müşaviri, geçici kol kâtibi, Reji kolcusu, kolcu başı, süvari, Reji kol kâtibi, piyade kolcusu, vezne kâtibi, başkatip, kâtip-i Sani, kâtip, kâtip vekili, müskirat memuru, muhammin ve sandık eminiği. Bu durum, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün hem sancak merkezinde hem de bağlı memurluklarda çok çeşitli idari ve mali işlevleri yürüten bir personel yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

1.2. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün Karşılaştığı Sorunlar

İmparatorluk genelinde uygulanan mali denetim mekanizmaları çerçevesinde, Sivas Vilayeti'ne bağlı Tokat'ta da 1881-1884 yılları arasında tütün, 1881-1923 yılları arasında ise müskirat, ipek öşrü, balık avı vergisi, tuz, av ve damga vergisi, Bulgaristan vergisi, gümrük gelirleri, temettü ve tömbeki gelirleri Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin denetimine bırakılmıştır. Bu bağlamda, Tokat ve çevresinde İdare'nin şubesi olarak örgütlenen Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, söz konusu ürünler ve vergiler üzerinde kapsamlı bir denetim sağlamak amacıyla çeşitli idari ve mali politikalar uygulamıştır. Müdürlüğün bu politikaları uygulama sürecinde, bölge halkı ile bazı anlaşmazlıkların ve çatışmaların yaşandığı görülmektedir. Bu sorunların önemli nedenlerinden biri, halkın izinsiz alkol üretimi ve satış girişimleri olmuştur. Denetim politikaları, yalnızca mali gelirleri artırmayı değil, aynı zamanda devletin taşra gelirlerini kontrol altında tutmayı hedeflemiştir. Bu süreçte yerel halkın geleneksel üretim ve ticaret pratikleri ile İdare'nin düzenlemeleri arasında sık sık gerilimler ortaya çıkmıştır. Bu durum, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün yalnızca mali bir denetim organı değil, aynı zamanda taşrada devlet otoritesinin uygulanmasında kritik bir aktör olduğunu göstermektedir.

1.2.1. İzinsiz Müskirat Üretimi ve Satışı

Çok uluslu ve çok dinli yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, Müslümanların alkol üretmesi, tüketmesi, ticaretini yapması, meyhane işletmesi ve meyhane müşterisi olması yasaklanmıştır. Buna karşılık, gayrimüslim Osmanlı vatandaşları, Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgeler dışında olmak kaydıyla, vergi ödemek koşuluyla alkol üretimi ve ticareti yapabilmişlerdir (Erdoğan, 2020: 7-8). Alkol satış işlemleri sırasında, imparatorluk tüccarlardan Beyiye Vergisi tahsil etmiş (Hayrullahoğlu, 2015: 94), üreticilerden ise 1792 yılından itibaren Zecriye Vergisi alınmaya başlanmıştır. Aynı yıl, bu verginin toplanması amacıyla Zecriye Muhassıllığı kurulmuştur (Koyuncu, Tabakoğlu, 2019: 192). 1859'dan itibaren ise, şıra, cizye ve zecriye vergileri birleştirilerek "Rûsum-ı Müstemia" adı altında toplu olarak tahsil edilmeye başlanmıştır (Güdek Gölçek, Gölçek, 2019: 259). Osmanlı devletinin alkol üretimi ve satışına dair düzenlemeleri, 3 Ağustos 1881'de hazırlanan 20 maddelik "Müskirat Resm-i Mirisi Hakkında Nizamname" ile daha da sistematik hâle getirilmiştir (BOA, BEO, 4706/352891). Bu nizamnamenin ikinci maddesi, üretici ve tüccarların müskirat memuru ve köy muhtarları tarafından denetlenmesini belirtmiştir (BOA, A. DVN. MKL, 20/28).

Alkollü içkilerden elde edilen gelirler, 1789-1881 yılları arasında Rûsum-ı Sitte İdaresi tarafından, 1881-1923 yılları arasında ise Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından denetlenmiştir (Sağlam, 2017: 50-51; Eroğlu, 2010: 67). Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne bırakılan alkollü içkiler arasında rakı, rom, bira, konyak ve şarap yer almaktadır (Erçin, 2024: 272). Tokat özelinde incelendiğinde, Müdürlük ile üretici, tüketici ve tüccarlar arasında, özellikle rakı ve şarap türlerinden kaynaklanan anlaşmazlık ve sorunların meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün yalnızca gelir denetimi değil, aynı zamanda taşrada üretim ve ticaretin kontrolü ile kamu düzeninin sağlanması konusunda da merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bu bağlamda incelenebilecek ilk örnek, 1890 yılında meydana gelmiştir. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Vasil hakkında 28 Kasım 1890 tarihinde şikâyetle bulunmuştur. Şikâyetin gerekçesi, Tokat'a bağlı olan Meydan Mahallesi ahalisinden ve Rum milletinden Vasil'in Müdürlükten izin almadan müskirat kullanması yönündeki iddialardır. Bu iddialar üzerine, Tokat Meclis-i İdare Liva Müstantik Dairesi'nde⁴ Vasil hakkında tahkikat süreci başlatılmıştır. Tahkikat heyeti, Mehmet Fehmi Efendi, Aza Şeyh Ahmet Efendi ve diğer üyelerden oluşturulmuştur. Davacı olarak Müdürlüğü temsil eden isim Mehmet Nuri Efendi iken, davalı sıfatıyla Vasil Efendi hazır bulunmuştur. Tahkikat süreci, Zabıt Kâtibi Abidin Efendi'nin şikâyet evrakını ve diğer belgeleri okumasıyla başlamıştır. Şikâyet metninde Vasil'in, Müdürlükten izin almadan kendi hanesinde müskirat imal ettiği ve satışını gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Ayrıca, Vasil'in daha önce de benzer suçlara karıştığı vurgulanmış ve önceki ihlallerinde, hanesinde izinsiz müskirat üretiminden dolayı 4 lira para cezası aldığı ve kaçak üretilen müskirata el konulduğu kaydedilmiştir (BOA, ŞD, 1793/22). Bu olay, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün taşrada müskirat üretimi ve satışını

⁴ Osmanlı hukuk literatüründe soruşturmayı yapan kişiyi tanımlamak için müstantik tabiri kullanılmıştır (Ülker, 2023: 44).

denetleme işlevini, aynı zamanda ihlaller karşısında başlattığı resmi tahkikat süreçlerini ortaya koyan önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Müdürlüğün ileri sürdüğü iddialara karşılık olarak, Vasil itirazda bulunmuştur. Vasil, hanesinde kaçak müskirat üretmediğini, hanesinde bulunan üzümün ruhsatlı olduğunu ve daha önce Müdürlüğün belirttiğinin aksine herhangi bir kaçak müskirat üretiminden dolayı ceza almadığını ifade etmiştir. Ayrıca, bölge halkı tarafından tanınan bir kişi olduğunu ve bu tür yasadışı faaliyetlerle herhangi bir ilişkisinin bulunmadığını belirterek, hakkında ileri sürülen iddiaların delilsiz olduğunu vurgulamış ve davanın düşürülmesini tahkikat heyetinden talep etmiştir. Tahkikat heyeti, her iki tarafın da ifadelerini tamamlamasının ardından sunulan delil ve evrakları detaylı bir şekilde incelemiştir. Yapılan inceleme sonucunda, Müdürlüğün ileri sürdüğü iddiaları doğrular nitelikte yeterli delil bulunmadığı değerlendirilmiş ve davanın sonlandırılmasına⁵ karar verilmiştir. Müstantik Dairesi, alınan bu kararın gerekçesini ise müdürlüğün yıllık olarak tutmuş olduğu kayıt cetveline dayandırmıştır. Söz konusu cetvelde, Vasil'in hanesinde kaçak müskirat ürettiğine veya kaçak üzüm bulundurduğuna dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Ayrıca, daha önce kaçak müskirat üretiminden dolayı para cezası aldığına dair bir kayıt da bulunmamıştır. Buna ek olarak, Vasil ile ilgili tutulan diğer kayıtlarda, hanesinde bulundurduğu üzümler için düzenli olarak vergi ödediği tespit edilmiştir (BOA, ŞD, 1793/22). Bu durum, Müdürlüğün ileri sürdüğü iddiaların gerçeklik payının olmadığını ve taşrada denetim sürecinde resmî kayıtların ne denli belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Müstantik Dairesi'nin Vasil lehine almış olduğu karara karşı itiraz hakkını kullanarak, davanın mahkemede görülmesi talebiyle Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuştur. Başvurunun ardından yapılan incelemeler neticesinde, davanın Temyiz Mahkemesi'nde görülmesine karar verilmiştir. Temyiz Mahkemesi'ne sunulan evraklarda, Müdürlük, Vasil'in hanesinde müskirat üretiminde kullanılan imbiclerin⁶ Müdürlükten izin alınmadan bulundurulduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, Vasil'in yargılanması ve cezalandırılması talep edilmiştir. Müdürlük tarafından ileri sürülen gerekçe, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile Osmanlı Devleti arasında yapılan görüşmeler neticesinde hazırlanmış olan Müskirat Resm-i Mirisi Hakkında Nizamname'ye dayandırılmıştır. Söz konusu nizamnamenin ilgili maddelerine göre, müskirat üretiminde kullanılan imbiclerin bulundurulması ve kullanılması için İdare'den izin alınması zorunlu kılınmıştır. Nizamname uyarınca, izinsiz imbicler mühürlü olarak teslim edilmekte ve yalnızca İdare tarafından görevlendirilmiş memurlar tarafından mühürler açılabilir. Bu mühürlerin, izinsiz bir şekilde ve İdare görevlileri dışında başka kişilerce açılması durumunda, fiil suç olarak kabul edilmekte ve ilgili cezai müeyyideler uygulanmaktadır. Bu cezalar arasında en yaygın olanı, ruhsatsız ve mühür izinsiz açılmış her imbic için para cezası uygulanmasıdır (BOA, ŞD, 317/49).

Ruhsatsız ve mühür izinsiz sökülmüş olan imbicler için uygulanan cezai yaptırımlar, nizamnamenin ilgili maddelerine göre kademeli olarak belirlenmiştir. Buna göre, birinci imbic için 4 Osmanlı altını, ikinci imbic için 8 Osmanlı altını, üçüncü imbic için 10 Osmanlı altını, ve daha fazla tekrar durumunda her imbic için 10 Osmanlı altını ceza nakdisi alınması kararlaştırılmıştır (BOA, İ. MMS, 100/4235). Ayrıca, söz konusu suçun ikinci defa işlenmesi hâlinde, yukarıda belirtilen cezaların iki katı kadar para cezası tahsil edilmiştir (BOA, MV, 35/28). Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Vasil'in hanesinde bulunan imbiclerin mühürünün İdare memurları dışında izinsiz şekilde sökülmüş olduğunu tespit ederek, bu durum üzerinden Vasil'in suçlu olduğunu ileri sürmüştür. Müdürlük, sunmuş olduğu delillerde, mühürün yalnızca İdare memurları tarafından sökülebileceğine ve bu kurala aykırı davranışın cezai yaptırıma tabi olduğuna özellikle dikkat çekmiştir (BOA, ŞD, 1793/22). Müdürlüğün ileri sürdüğü iddialara dair yapmış olduğu itirazlar sonucunda, Mahkeme Heyeti, tarafların ifadelerini ve sunulan itirazları dinlemiş; aynı zamanda daha önce Müstantik Dairesi'nde tutulan evraklar ve alınan ifadeleri detaylı bir şekilde incelemiştir. Heyet, ortaya atılan iddialar ile delilleri titizlikle değerlendirdikten sonra, davanın esasını oluşturan kanıt yetersizliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Yapılan bu müzakere ve incelemeler neticesinde, 25 Temmuz 1893 tarihinde, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü tarafından Vasil hakkında ileri sürülen iddiaların, yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle mahkemece sonlandırılmasına karar verilmiştir. Başka bir deyişle, Tokat Meclis-i İdare Liva Müstantik Dairesi tarafından daha önce alınan karar, Mahkeme Heyeti tarafından onaylanmıştır (BOA, ŞD, 1793/22).

Kaçak imbic bulundurma ve kaçak müskirat üretme suçları kapsamında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile sorun yaşayan bir diğer kişi, Zileli Köroğlu Artin Efendi olmuştur. 1895 yılında, Tokat'a bağlı Zile Cedid Mahallesi ahalisinden Artin hakkında, hanesinde kaçak müskirat ürettiği ve ruhsatsız imbic bulundurduğu iddialarıyla Müdürlük tarafından şikâyetle bulunulmuştur. Bu iddialar doğrultusunda, Artin hakkında tahkikat süreci başlatılmıştır. Tahkikat sürecinin tamamlanmasının ardından, Artin'in dosyası Zile Meclis-i İdare Mahkemesi'ne intikal ettirilmiş ve burada muhakeme süreci başlatılmıştır. Mahkeme, sürecin yürütülmesi sırasında Zile Kazası'na bağlı Tutlubingar Mahallesi ahalisinden, Kantarcıoğlu'nun eşi Abide Hanım, Zileli Köroğlu Artin ve Hamamcıkızı Aişe Hanım'ın ifadelerine başvurmuştur.

⁵ II. Abdülhamit döneminde mahkemelerin ıslahına dair düzenlenen 132/36 nolu layihada müstantiklerin men-i muhakeme veya tevkif müzakeresi düzenleme yetkilerinin olduğu belirtilmiştir (Saylan, 2016: 270).

⁶ İmbik olarak bilinen nesne, Arapça El-İmbik veya El-Alembik kelimelerinden türetilmiş olup, Latinceye Alembic olarak geçmiştir. İsminin Arapça kökenli olması, imbiğin Arap dünyasında geliştirildiğini göstermektedir. 16. yüzyılda Almanca eserlerde de imbiğe Arap İmbiği adı verilmiştir. Türkçede imbiğin karşılığı damıtıcıdır. Sıvı maddelerin damıtılmasında kullanılmaktadır (Dağ, 2025: 1712).

Mahkemece alınan ifadeler sonucunda, Kantarcıoğlu'nun eşi Abide Hanım ve Zileli Köroğlu Artin, hanelerinde kaçak müskirat üretme ve ruhsatsız imbik bulundurma suçlarından dolayı suçlu bulunmuş ve 106 kuruş 75 santim para cezası uygulanmıştır. Öte yandan, Hamamcıkızı Aişe Hanım, suçluları gizleme ve yataklık yapma fiillerinden dolayı suçlu sayılmış ve 121 kuruş 25 santim para cezasına çarptırılmıştır (BOA, ŞD, 1800/2). Bu olay, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün taşrada yürüttüğü müskirat denetimi sürecinde, hem üretici hem de yardımcı şahıslar üzerinden uygulanan cezai yaptırımların çeşitliliğini ve taşra mahkemelerinin işleyiş biçimini ortaya koyan önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Zile Meclis-i İdare Mahkemesi'nce alınan karara 9 Ağustos 1895 tarihinde davalılar tarafından itiraz edilmiş ve kararın yeniden görüşülmesi talebiyle Tokat Sancağı Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurulmuştur. İtiraz dilekçesinde ileri sürülen gerekçeler şu şekilde sıralanmıştır: dava sürecinin mahkeme heyetinin tamamının toplanmasını beklemeden başlatılmış olması, mahkemeye şahitlik edecek kişilerden birinin eksik olması hâlinde duruşmanın başlatılmış olması ve Osmanlı hukuku uyarınca, davalılar arasında Gayrimüslim Osmanlı vatandaşının bulunması durumunda şahitlerden birinin Gayrimüslim olması gerektiği maddesine dikkat edilmeden, şahitlerden birinin Gayrimüslim olmamasıdır. İtiraz dilekçesi mahkeme tarafından kabul edilerek dava, Tokat Sancağı Meclis-i İdare Mahkemesi'nde yeniden görülmesine karar verilmiştir. Mahkeme heyetine iletilen evraklarda, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Zileli Köroğlu Artin'in hanesinde bulunduran rakının yanı sıra, Hamamcıkızı Aişe Hanım'ın hanesinden Artin'in hanesine sevk edilmek üzere 140 kilo şarap ve 20 kıyye rakı, ayrıca Kantarcıoğlu'nun eşi Abide Hanım'ın hanesinden Artin'in hanesine taşınmak üzere 35 batman üzüm ile 56 kilo rakı ele geçirildiğini belirtmiştir (BOA, ŞD, 1800/2). Bu olay, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün taşrada yürüttüğü kaçak müskirat denetimi ve malzeme kontrol süreçlerini, ayrıca mahkeme sürecinde yaşanan usulî itirazları ve hukuki gerekliliklerin taşra mahkemelerinde nasıl uygulandığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün ileri sürdüğü iddialara karşılık, davalı konumunda bulunan Hamamcıkızı Aişe Hanım ile Abide Hanım, hanelerinde ele geçirildiği iddia edilen müskirat ve imbiklerin, aslında Artin'in hanesine sevk edilirken yakalandığını ve kendi hanelerinde bulunmadığını belirterek suçlu sayılamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu itirazlara karşı davacı konumunda olan Mülkiye Müddei Umumi Memuru Azmi Efendi, Müdürlük adına söz alarak, davalıların iddialarını asılsız olarak nitelendirmiş ve daha önce kaza mahkemesinde alınan kararın onaylanmasını talep etmiştir. Bu ifadelerin alınmasının ardından, duruşmanın 17 Temmuz 1895'te cumartesi günü, Tokat Sancağı Meclis-i İdare İstinaf Mahkemesi'nde görülmesine karar verilmiştir. Duruşma salonunda, davacı tarafı temsilen Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün temsilcisi Azmi, davalılar Aişe Hanım, Abide Hanım ve Artin hazır bulunmuştur. Ayrıca davalı Abide Hanım'ın oğlu Rakım da duruşmaya katılım sağlamıştır. Duruşma, Zile Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'ndan gelen ifadelerin okunması ile başlamış; taraflarla ilgili daha önce tahkikat ve mahkeme sürecinde yaşanan gelişmeler, tutulan kayıtlar, tarafların beyanları ve ileri sürülen deliller detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan müzakereler sonucunda, 25 Temmuz 1896 tarihinde Mahkeme Heyeti kararını açıklamıştır. Karara göre: Abide Hanım'ın oğlu Rakım, müskirat kaçakçılığına dair Müdürlük iddialarında bulunmasından ötürü suçsuz bulunmuş ve beraat etmiştir. Kaçak müskiratın Aişe Hanım ile Abide Hanım'ın hanelerinde bulunmaması nedeniyle, her iki davalı da beraat etmiştir. Zileli Köroğlu Artin, suçlu bulunmuş ve hanesinde veya hanesine sevk edilmek üzere hazır bulunan 150 kilo saf rakı, 140 kilo şarap ve imbikler nedeniyle 737 buçuk kuruş para cezası ile cezalandırılmıştır. Ele geçirilen imbikler ise, diğer kaçak ürünlerle birlikte Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir (BOA, ŞD, 1800/2). Bu dava, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün taşrada müskirat denetimini uygulama biçimini, mahkeme sürecinde tarafların itirazlarını ve cezai yaptırımların nasıl uygulandığını ayrıntılı şekilde gözler önüne sermektedir.

Müskirat kaçakçılığı nedeniyle Tokat'ta yaşanan bir diğer vaka, 1902 yılında Horuç Mahallesi'nde meydana gelmiştir. Horuç Mahallesi sakinlerinden Hersosoğlu'nun zevcesi ve Hoca Ahmet Mahallesi ahalisinden olan Marinos Hanım, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün iddiasına göre Müdürlükten izin almaksızın hanesinde kaçak imbik bulundurmıştır. Müdürlük, Marinos Hanım'ın hanesinde müskirat üretiminde kullanılan imbiklerden birinin mührünün sökülmüş olduğunu ve bu mührün İdare memurları tarafından açılmadığını tespit etmiştir. Bu nedenle, Müskirat Resm-i Mirisi Hakkında Nizamname'nin altıncı maddesi uyarınca Marinos Hanım'dan dört Osmanlı altını para cezası alınması ve söz konusu imbikin müsadere edilmesi talep edilmiştir. Müdürlüğün bu talebi, 13 Mart 1902 tarihinde Tokat Sancağı Meclis-i İdare Mahkemesi'ne iletilmiş ve evrakların incelenmesi sonucunda davanın görülmesine karar verilmiştir. Mahkeme Heyeti, Reis Bekir Paşa, Mutasarrıf Sadık Agop, Aza Artin ve Aza Ferit'ten oluşmuştur. Duruşmada davacı olarak Tahrirat Müdürü ve Düyûn-ı Umûmiyye Dava Vekili Muhsin, davalı olarak ise Marinos Hanım hazır bulunmuştur. Tarafların mahkeme salonunda hazır bulunmasının ardından duruşma 16 Temmuz 1902 Çarşamba günü başlamıştır (BOA, ŞD, 1814/10).

Duruşmada Düyûn-ı Umûmiyye Dava Vekili Muhsin, Marinos Hanım'ın izin almaksızın bir imbikin mührünü açarak kullandığının tespit edildiğini belirtmiştir. Nizamname'nin altıncı maddesi gereğince dört Osmanlı altını ile cezalandırıldığını ifade etmiştir. Muhsin ayrıca, cezaya dair evrakların 25 Nisan 1900 tarihinde Kantarcıoğlu Ohannes aracılığıyla Marinos Hanım'a tebliğ edildiğini belirtmiştir. Bu iddia üzerine söz alan Marinos Hanım, imbikin mührünün geçmişten beri mevcut olmadığını ileri sürerek kendisine isnat edilen suçlamayı reddetmiştir. Tarafların imbik ile ilgili ifadeleri tamamlandıktan

sonra mahkeme, imbik üzerinde detaylı bir araştırma yapılması ve uzman bir heyet tarafından rapor hazırlanmasına karar vermiş ve duruşmayı ileri bir tarihe ertelemiştir. Kurulan İnceleme Heyeti, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü Dava Vekili Hüsnü, Paspanyan Guruk, Abdalyan Mardiros, Kantarcıyan Ohannes ve Paspanyan Arakil'den oluşturulmuştur. Heyet, imbik üzerinde gerçekleştirdiği incelemelerini tamamladıktan sonra, hazırladığı raporu 22 Ağustos 1904 tarihinde sunmuştur (BOA, ŞD, 1814/10).

Raporun hazırlanmasının ardından ikinci duruşma 9 Ekim 1905 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Duruşmada Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nü temsilen vekil Muhsin ile birlikte Tahrirat Müdürü Mustafa hazır bulunmuştur. Mahkeme, duruşmanın başlamasıyla birlikte önceki duruşmada tutulan kayıtları okumuş ve ardından heyet tarafından hazırlanan rapor kamuoyuna sunulmuştur. Rapora göre imbik, müskirat üretimi için kullanılmıştır. Bu tespit doğrultusunda Müdürlük, Marinos Hanım'a ceza uygulanması ve para tahsilinin gerçekleştirilmesini talep etmiştir. Ancak mahkeme heyeti, raporda imbikin müskirat üretiminde kullanıldığına dair bir tespitin yapılmış olmasına rağmen, imbikin mühürlü olup sonradan mühürünün açıldığına dair herhangi bir delil bulunmadığını dikkate alarak, Müdürlüğün talebini reddetmiştir. Bu karar doğrultusunda Marinos Hanım suçsuz bulunmuş ve mahkeme masrafları olan 80 kuruşun Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü tarafından karşılanmasına hükmedilmiştir. Daha önce Müdürlük tarafından müsadere edilen imbik, Marinos Hanım'a tekrar iade edilmiştir. Mahkemenin bu kararının temel gerekçesi, heyetin hazırladığı raporda imbikin yalnızca müskirat üretiminde değil, aynı zamanda gül suyu üretiminde de kullanılabileceğine dair bir notun bulunmasıdır. Ancak Müdürlük, bu gerekçeye itiraz ederek, imbikin hem gül suyu hem de müskirat üretimi için kullanılabileceğine dair not düşülmüş olmasına rağmen müskirat üretimi ihtimalinin göz ardı edildiğini ve dolayısıyla kararın haksız olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, kaçak imbik bulundurulmasından dolayı para cezasına çarptırılmış olan Marinos Hanım'ın mahkemede aklanmasının, Ahval-i Muhakeme Ceza Kanunu'nun 140. maddesi ile kaçak imbik maddesinden dolayı 4 Osmanlı altını tahsil edilmesini öngören nizamnameye aykırı olduğunu vurgulamıştır (BOA, ŞD, 1814/10).

Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'nde alınan karar üzerine Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, karara itiraz ederek dosyayı Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne taşımıştır. Başvurunun incelenmesinin ardından, davanın 26 Mart 1906 tarihinde görülmesine karar verilmiştir. Temyiz Mahkemesi'ndeki ilk duruşma, pazartesi günü başlamış olup, mahkeme heyeti Reis Vekili Erşidi Efendi, Naip Nusret Efendi, Müftü Mehmet Fehmi Efendi, Aza Abdurrahim Efendi, Aza Sarki Efendi ve Aza Haçur Efendi üyelerinden oluşmuştur. Davacı tarafı Müddei Umumi Vekili Tevkif Efendi ve Düyûn-ı Umûmiyye Dava Vekili Muhsin Efendi, davalı tarafı ise Hersosoğlu'nun zevcesi Marinos Hanım temsil etmiştir. Duruşma, önceki duruşmalarda verilen ifadelerin Zabıt Kâtibi Abidin Efendi tarafından okunması ile başlamıştır. Ardından, imbik ile ilgili hazırlanan rapor incelemeye alınmış ve davacı ile davalının savunmaları dinlendikten sonra mahkeme heyeti, karar vermek üzere ara vermiştir. Ara sonrasında, mahkeme heyeti imbikin küçük boyutlu olması ve müskirat üretimi için değil, gül suyu üretimi amacıyla kullanıldığının tespit edilmesi nedeniyle Marinos Hanım'ın beraatine karar vermiştir. Ayrıca mahkeme masrafları olan 110 kuruşun Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü tarafından karşılanması hükme bağlanmıştır. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, zaman zaman alınan bu karara itiraz girişimlerinde bulunmuş olsa da, Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi 27 Mart 1908 tarihinde daha önce alınan kararı onaylayarak dava sürecini kesin olarak sonuçlandırmıştır (BOA, ŞD, 1814/10).

Marinos Hanım ile ilgili muhakeme sürecinin başlatıldığı yıl içerisinde, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü bünyesinde müskirat memuru olarak görev yapan Mehmet hakkında görevini suistimal ettiği yönünde iddialar ortaya çıkmıştır. Mehmet'e yöneltilen suçlamalar, 1900 yılına ait müskirat vergilerini zimmetine geçirdiğine ilişkindir ve söz konusu vergiler Kasaboğlu Kirkor, Karaoğlanoğlu Agop, Mevlisoğlu'nun zevcesi Varvar, Keşişoğlu Ohannes ve Hersosoğlu'nun zevcesi Marinos adına tahsil edilmiştir. Davacı taraf, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü olup, davayı Müdürlük adına Hızır yürütmüştür. Davalı ise Mehmet olarak belirlenmiştir. İddiaların tahkik edilmesi amacıyla Tokat Müstantik Dairesi'nde tahkikat süreci başlatılmıştır. Bu kapsamda, 18 Mart 1902 Pazartesi günü saat altıda Tokat Meclis-i İdare İstintak Dairesi'nde yapılacak duruşmaya katılmaları için Keşişoğlu Ohan Efendi, Kasaboğlu Kirkor, Varvar Hanım ve davacı sıfatıyla Karaoğlanoğlu Agop'a celpname gönderilmiştir. Ayrıca, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Kantarcısı Mahmut ve Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Kolcusu Mehmet, şahit sıfatıyla 2 Nisan 1902 Cumartesi günü aynı dairede hazır bulunmaları için çağırılmıştır (BOA, ŞD, 1811/8).

24 Mart 1902 Pazartesi günü, tahkikat sürecinde davacı sıfatıyla Kasaboğlu Kirkor'un ifadesine başvurulmuştur. Kirkor, ifadesinde 10 Ocak 1900 tarihinde müskirat vergisi olarak 11 kuruş 25 santimi Mehmet'e teslim ettiğini belirtmiş ve bu işlemi belgeleyen kayıtların bulunduğu koçanın yanında olduğunu, tahkikat heyetinin talebi halinde belgeleri sunabileceğini ifade etmiştir. Kirkor ayrıca, vergi borcunu ödemiş olmasına rağmen 1900 yılına ait borcunun bulunduğu gerekçesiyle Müdürlük tarafından çağrıldığını ve Müdürlükte borç kaydının bulunmadığının tespit edildiğini aktarmıştır. Aynı gün, Cedid mahallesi ahalisinden davacı sıfatıyla Karaoğlanoğlu Agop'un ifadesi alınmıştır. Agop, 1900 yılına ait sorumlu olduğu müskirat vergisini makbuz karşılığında Mehmet'e teslim ettiğini, ancak bu tutarın Müdürlük sandığına teslim edilip edilmediğine dair bir bilgisi olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Mehmet'e 2 lira borç para verdiğini ve hâlen geri alamadığını da ifade etmiştir. Günün ilerleyen saatlerinde, davacı sıfatıyla Mevlisoğlu'nun zevcesi Varvar Hanım'ın ifadesine

başvurulmuştur. Kabamescit mahallesi sakinlerinden Varvar Hanım, 1900 yılına ait müskirat vergisinin, Samsun'da müskirat satışı yapmakta olan oğlu Nikola tarafından 20 gün önce verildiğini aktararak, ne kadar ve kime teslim edildiğine dair bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Aynı gün Kebir mahallesi ahalisinden davacı olarak ifadesine başvurulmuş Keşişoğlu Ohannes, Mehmet'e 1900 yılına ait müskirat vergisi olan 11 kuruş 10 parayı kahvede teslim ettiğini, Mehmet'in kendisine birkaç gün içinde makbuz vereceğini söylediğini, ancak makbuzu almadığını ifade etmiştir. Ayrıca vergiyi teslim ederken yanlarında bulunan Balakyan Ohannes'ten borç olarak 4 kuruş aldığını belirtmiştir. Ohannes, bir yıl sonra Müdürlük tarafından çağrıldığında, önceki yıl sorumlu olduğu müskirat vergisinin sandığa teslim edilmediğini öğrenmiş olduğunu da eklemiştir (BOA, ŞD, 1811/8).

26 Mart 1902 Cumartesi günü, davacı sıfatıyla ifadesine başvurulmuş kişi Hersosoğlu'nun zevcesi Marinos Hanım olmuştur. Marinos Hanım, hanesinde bulunan 180 kilo şarap ile 50 kilo rakının, Müdürlükte görevli Mehmet ve Ermeni Ohan tarafından muayene edildiğini ifade etmiştir. Marinos Hanım, 1900 yılına ait müskirat vergisi olarak 26 kuruşu Ohan Efendi'ye teslim ettiğini, Ohan Efendi'nin de bu ücreti Mehmet'e ilettiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, üzerinde yeterli para bulunmadığından kiracısı olduğu Ohan Efendi'den 6 kuruş borç aldığını aktarmıştır. Vergiyi verdiğine dair koçanın ise kendisine henüz verilmediğini, daha sonra verileceğinin söylendiğini ifade etmiştir. Ayrıca hanesinde bulundurduğu imbik için gerekli izin ruhsatını aldığını beyan etmiştir (BOA, ŞD, 1811/8). 2 Nisan 1902'de, davada şahit olarak dinlenen Kantarcıoğlu Ohannes'in ifadesine başvurulmuştur. Ohannes, Marinos Hanım'ın kiracısı olduğunu belirterek, Marinos Hanım'ın 26 kuruşluk müskirat vergisini Ohan Efendi'ye teslim ettiğini ve Ohan Efendi'nin bu parayı daha sonra Mehmet'e ileteceğine dair ifadeler kullandığını şahit olduğunu aktarmıştır (BOA, ŞD, 1811/8).

29 Mart 1902'de, davacı sıfatıyla ifadesine başvurulmuş bir diğer kişi Varvar Hanım'ın oğlu Nikola olmuştur. Nikola, annesi Varvar Hanım'ın sorumlu olduğu 1900 yılı müskirat vergisi olan 400 kuruşu, Müdürlükte Mehmet huzurunda Hacı İbrahim Halil'e teslim ettiğini belirtmiştir. Nikola, ödeme karşılığında makbuz alıp almadığını bilmediğini ifade etmiştir. Aynı gün, davacı sıfatıyla ifadesine başvurulmuş bir diğer kişi ise Balakyan Ohannes'tir. Ohannes, Keşişoğlu Ohannes ile birlikte Kuyumcular Çarşısı'nda bulunan bir kahvede oyun oynarken, Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde muhammin olarak görev yapan Ohan Ağa ve Mehmet'in kendisinden müskirat vergisini tahsil ettiğini aktarmıştır. Bununla birlikte, vergiyi ödemede parası yetmediği için Balakyan Ohannes'ten borç aldığını, ancak tam olarak ne kadar borç aldığını hatırlamadığını ifade etmiştir (BOA, ŞD, 1811/8). 5 Nisan 1902 Cumartesi günü, Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde kantarcı olarak görev yapan Mahmut'un ifadesine başvurulmuştur. Mahmut'a, Varvar Hanım'ın 1900 yılına ait müskirat vergisi olan 2.250 kuruştan 400 kuruşu verip vermediği sorulmuştur. Mahmut, Mehmet, Hacı Ahmet ve kendisinin kahvehanenin önünde oturduğu sırada, Varvar Hanım'ın oğlu Nikola ile Mehmet arasında geçen paranın nereye teslim edileceğine dair muhabbete şahit olduğunu belirtmiştir. Mahmut, bu muhabbette Nikola'nın, söz konusu verginin İdare'ye teslim edildiğini aktardığını ve Mehmet'in tamam diyerek bunu kabul ettiğine şahit olduğunu ifade etmiştir (BOA, ŞD, 1811/8). Aynı gün, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde kolcu olarak görev yapan Mehmet'in ifadesine de şahit sıfatıyla başvurulmuştur. Mehmet, Nikola'nın kahvehanenin önünde parayı Müdürlüğe teslim ettiğini kendisine aktardığını, ancak Mehmet'in bu durumu kabul etmediğine şahit olduğunu belirtmiştir. Bu ifadeler üzerine, Nikola'nın ifadesine tekrar başvurulmuştur. Nikola, daha önce 400 kuruşu Müdürlüğün memuruna teslim ettiğini beyan etmiştir. Ancak Kantarcı Mahmut ve Kolcu Mehmet'in ifadelerine göre parayı Hacı Ahmet'in kahvesinin önünde verdiğine dair çelişkisi kendisine sorulmuştur. Nikola, önceki ifadesinde olduğu gibi, 400 kuruşu Hacı İbrahim Halil'e aktardığını ve bu işlemde Kolcu Mehmet ile Kantarcı Mahmut'un şahit olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen Mehmet'in, ücreti kahvehanenin önünde ikinci defa ödenmediği gerekçesiyle tekrar talep ettiğini aktarmıştır (BOA, ŞD, 1811/8).

Son olarak, 10 Nisan 1902 Perşembe günü, dava edilen Mehmet'in ifadesine başvurulmuştur. İfadesine, babasının adının Mahmut olduğunu ve hâlihazırda herhangi bir iş ile uğraşmadığını belirterek başlamıştır. Kendisine yöneltilen, Varvar Hanım'dan tahsil edilen 2.250 kuruşluk 1900 yılı müskirat vergisinin 400 kuruşunu zimmetine geçirdiği yönündeki iddialara karşılık, verginin tamamının tahsil edildiğini ve bu tahsilata ilişkin makbuzun Nikola'ya verildiğini onaylamıştır. Mehmet, eksik olduğu ileri sürülen miktarın kendi zimmetinde olmadığını, bunun yerine memur Hacı İbrahim Halil'in zimmetinde aranması gerektiğini ifade etmiştir. Gerekçesini, Nikola'nın da beyan ettiği şekilde vergi ücretinin doğrudan Hacı İbrahim Halil'e teslim edilmiş olması olarak açıklamıştır. Ayrıca, müskirat defterlerinde meydana gelen karışıklığın, Hacı İbrahim Halil'e teslim edilen 99 kuruş 30 paranın, Hamacıoğlu'nun zevcesi Tekvîh Hanım adına kaydedilmesi gerekirken sehven Varvar Hanım'ın adına kaydedilmiş olmasından kaynaklandığını belirtmiştir (BOA, ŞD, 1811/8).

7 Nisan 1902 Pazartesi günü, Siroboğlu Ohan Efendi'nin ifadesine başvurulmuştur. Ohan Efendi, Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde muhammin olarak görev yapmıştır. İfadesinde, Keşişoğlu Ohanik'in Mehmet'e müskirat vergisini teslim ettiğine tanık olmadığını belirtmiştir. Marinos Hanım'ın hanesinde bulunan 26 kuruşluk müskirat vergisini Mehmet'e vermek üzere kendisine teslim ettiği yönündeki beyanı sorulduğunda, bunun doğru olduğunu ve kendisine aktarılan paranın Mehmet'e teslim edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Marinos Hanım'ın parası yetmediğinden dolayı, söz konusu tutarın eksik kalan kısmı için Ohan Efendi'den borç aldığını aktarmış ve Mehmet'in imbik için kendisine ruhsat verdiğini de belirtmiştir (BOA, ŞD, 1811/8).

Marinos Hanım'ın hanesinde bulunan imbir ile 180 kilo şarap ve 50 kilo rakının muayenesi bağlamında Mehmet'in beyanına göre, Marinos Hanım vergi ödememek amacıyla bu ürünleri Samsun'a sevk etmeye çalışmış, ancak şarap ve rakının muayenesi yapılarak defterlere işlenmiştir. Kaçak olan imbir ise ruhsatsız olduğu gerekçesiyle muhammin Ohan tarafından alınmış ve ceza nakdisi olarak 4 Osmanlı altını tahsil edilmiştir. Mehmet, bu hususta sorumluluğun muhammin Ohan Efendi'ye ait olduğunu belirtmiştir. Mehmet hakkında ayrıca, Kirkor'dan 11 kuruş 25 santim ve Keşişoğlu Ohan Ağa'dan 11 kuruş 25 santim müskirat vergisini zimmetine geçirdiği iddiaları ileri sürülmüştür. Bu iddialara karşılık Mehmet, Kirkor'dan tahsil edilen tutarın sandığa teslim edildiğine dair makbuzun mevcut olduğunu ifade etmiştir. Keşişoğlu Ohan Efendi'den tahsil edilen verginin ise, kendisi tarafından değil, müfettiş Makaridi tarafından iki ay önce tahsil edildiğini belirtmiştir. Buna ek olarak Mehmet, Karaoğlanoğlu Agop ve diğerlerinden tahsil edilen müskirat vergilerinin de kanunlara uygun şekilde kendisi tarafından tahsil edilerek Müdürlüğün veznesine teslim edildiğini gösteren evrakların mevcut olduğunu aktararak, kendisinin herhangi bir suç işlemediğini ifade etmiştir. Bu ifadelerin tahkikat heyeti tarafından değerlendirilmesi amacıyla duruşmaya ara verilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, 23 Nisan 1902'de Tokat Müstantik Dairesi, Mehmet'in suçsuz olduğuna kanaat getirerek, delil yetersizliğinden dolayı mahkemenin sonlandırılmasına karar vermiştir (BOA, ŞD, 1811/8).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Tokat Müstantik Dairesi'nin 23 Nisan 1902 tarihli kararına itiraz ederek, 26 Mayıs 1902, pazartesi günü, davanın Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'nde yeniden görülmesini sağlamıştır. Mahkeme heyeti; Müftü Mehmet Fehmi, Aza Ahmet ve Aza Hacatur'dan oluşmuş, davayı açan Mülkiye Müddei Umumi Memuru Esat, davacı sıfatıyla hazır bulunmuştur. Daha önceki tahkikat sürecinde tutulan evraklar, Zabıt Kâtibi Abidin tarafından mahkemede okunmuştur. Mahkeme incelemeleri sonucunda, Varvar Hanım ile ilgili hesap açığının, kayıtlarda meydana gelen yanlışlıklardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Buna göre, Varvar Hanım'dan 1900 yılı müskirat vergisi olarak toplam 2.250 kuruş tahsil edilmesi gerekirken, ilk etapta altı kalemde 1.368 kuruş tahsil edilerek kayıtlara işlenmiş, ikinci etapta ise 482 kuruş tahsil edilmiş olmasına rağmen, bu miktar yanlışlıkla 882 kuruş olarak kayıtlara geçirilmiştir. Böylece teslim edilmediği halde 400 kuruşun Müdürlüğe teslim edilmiş gibi görüldüğü anlaşılmıştır. Mahkeme evrakları incelendiğinde, Marinos Hanım'ın teslim etmiş olduğu 26 kuruş, Keşişoğlu Ohan Efendi'nin 11 kuruş 25 santim, Kasaboğlu Kirkor'un 11 kuruş 25 santim makbuz karşılığı alındığı ve Müdürlüğün veznesine aktarıldığı belirlenmiştir. Karaoğlanoğlu Agop'un ise şimdiye kadar hiç makbuzsuz para teslim etmediği tespit edilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda, Mehmet'in zimmetinde herhangi bir para bulunmadığına kanaat getirilmiş ve davanın düşürülmesine karar verilmiştir. Alınan bu karar, 28 Mayıs 1902 tarihinde Sivas Heyet-i İntihamiye tarafından onaylanmış ve 13 Nisan 1903'te Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne tebliğ edilmiştir (BOA, ŞD, 1811/8).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Sivas Heyet-i İntihamiye tarafından onaylanan Mehmet hakkındaki mahkeme kararına itiraz ederek, kararın temyiz edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine dava, Sivas Vilayeti Meclis-i İdare Mahkemesi'nde yeniden görülmeye başlanmıştır. Mahkeme duruşmasında ilk olarak, 17 Şubat 1903'te, müskirat muhammini olarak görev yapan Siroboğlu Ohan Efendi'nin ifadesine başvurulmuştur. Ohan, daha önce vermiş olduğu ifadeyi tekrarlayarak, Marinos Hanım tarafından kendisine aktarılan 26 kuruş müskirat vergisinin, Marinos Hanım'ın kiracısı olan Kantarcıoğlu Ohan Efendi'nin dış kapısının önünde Mehmet'e teslim edildiğini belirtmiştir. İfadesine ek olarak, Mehmet, Halit ve Mahmut ile birlikte Marinos Hanım'ın evinde kilerde bir imbir bulduklarını ve söz konusu imbirin Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne teslim edildiğini aktarmıştır (BOA, ŞD, 1811/8). Mahkemede ifadesine başvuru bir diğer kişi, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde memur olarak görev yapan Hakkı'dır. Hakkı, davacı sıfatıyla 17 Şubat 1903 tarihinde ifade vermiştir. Mahkeme, Mehmet'in Varvar Hanım'dan tahsil edilen müskirat vergisi ile hanesinde bulunan 180 kilo şarap ve 50 kilo rakının muayenesi konusundaki beyanına dair Hakkı'nın söyleyeceği olup olmadığını sormuştur. Hakkı, daha önce vermiş olduğu dilekçede belirttiği gibi, Mehmet'in görevini suistimal ettiğini, kendisini kurtarmak için ifadeler uydurduğunu ve Varvar Hanım'dan tahsil edilen 400 kuruş müskirat vergisinin aslında Mehmet tarafından tahsil edildiğini vurgulayarak, bu hususun dikkatle değerlendirilmesini talep etmiştir (BOA, ŞD, 1811/8).

Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde müfettiş olarak görev yapan Makaridi Bey'in ifadesine başvurulmuştur. Makaridi Bey, Varvar Hanım'dan alınan 400 kuruşluk müskirat vergisinin Mehmet tarafından teslim alındığını belirtmiştir. Ayrıca, bu parayı veren Nikola'nın başlangıçta parayı Mehmet'e verdiğini, ancak daha sonra ifade değiştirerek parayı Hacı İbrahim Halil'e verdiğini iddia ederek Mehmet'i aklamaya çalıştığına dikkat çekmiştir. Makaridi Bey, Mehmet'in kayıtları tahrif ettiğini kabul ettiğini ancak daha sonra bunun mürekkep akmasından kaynaklandığını belirterek kayıtlardaki değişiklikleri gizlemeye çalıştığını ifade etmiştir. Makaridi Bey, ayrıca Marinos Hanım'ın 180 kiloluk şarap ve 50 kiloluk rakıya dair muayenenin yapıldığını ve vergisinin tahsil edildiğini; ancak bu işlemin kayıtlara işlenmediğini de belirtmiştir. İmbik meselesine de değinen Makaridi Bey, ruhsatın bizzat Mehmet tarafından verildiğini aktarmıştır. Alınan bu ifadeler, önceki tüm beyanlar ve kayıtlar dikkate alınarak değerlendirildiğinde, mahkeme 13 Mart 1904'te önceki kararını onaylamış ve davayı sonlandırmıştır. Bununla birlikte, mahkeme kararında temyiz yolu açık bırakılmıştır (BOA, ŞD, 1811/8).

Sivas Vilayeti Meclis-i İdare Mahkemesi'nden beklenen yanıt alınamayınca, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü temyiz yoluna başvurarak davayı Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne taşımıştır. Bu süreçte, 26 Aralık 1904 tarihinde Maliye

Nezareti ile Memurin-i Mülkiye Komisyonu'ndan konuya ilişkin bilgi ve ilgili evrakların temini talep edilmiştir. Temyiz Mahkemesi, söz konusu evraklar ile daha önceki mahkemelerde sunulan savunmalar ve alınan ifadelerin titizlikle değerlendirilmesi sonucunda, 22 Aralık 1905 tarihinde önceki mahkeme kararını onaylamış ve dava sürecini nihayete erdirmiştir (BOA, ŞD, 2752/50). Temyiz sürecinde, önceki kararlardan farklı olarak ortaya çıkan mahkeme masrafları ile ilgili olarak 100 kuruşun Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nden tahsil edilmesine karar verilmiştir (BOA, DH. MKT, 922/75). Söz konusu masraf tutarı, 30 Temmuz 1906 tarihinde Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nden tahsil edilerek, Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne iletilmiştir (BOA, DH. MKT, 1111/11).

Müskirat meselesi kapsamında tespit edilebilen son örnek, 1908 yılında Tokat'a bağlı Güzelaşçı Mahallesi'nde meydana gelmiştir. Buna göre, 11 Mayıs 1908 tarihinde Melkunoğlu Ohan'ın, müskirat üretiminde kullanılan imbiki Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nden izin almadan mührünü sökerek kullandığı, ilgili memurlar tarafından tespit edilmiştir. Söz konusu durum üzerine Melkunoğlu hakkında tahkikat süreci başlatılmıştır. Tahkikatın ardından dava Sivas Meclis-i İdare Mahkemesi'nde görülmüş ve mahkeme süreci, Melkunoğlu'nun suçlu bulunmasıyla sonuçlanmıştır. Melkunoğlu, verilen karara itiraz ederek davayı Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne taşımıştır. Ancak yapılan temyiz incelemeleri neticesinde, Vilayet Mahkemesi tarafından verilen karar değişmemiş ve onaylanmıştır. Bu doğrultuda, imbike el konulmuş ve kaçak imbik bulundurma ile ilgili olarak hazırlanan Müskirat Resm-i Mirisi Hakkında Nizamname'nin altıncı maddesi gereğince, Melkunoğlu Ohan Efendi'den 4 Osmanlı altını ile mahkeme masrafları olarak 100 kuruş tahsil edilmesine karar verilmiştir (BOA, DH. MKT, 1256/38). Bu gelişme, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün denetimi altında bulunan müskirat alanındaki uygulamaların ciddi şekilde takip edildiğini ve yetkililerin izinsiz üretim ve mühür sökme durumlarını titizlikle değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

İzinsiz müskirat üretimi ve satışı, yalnızca Tokat Sancağı'nda değil, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin örgütlenmiş olduğu pek çok taşra bölgesinde de ciddi sorunlara yol açmıştır. Nitekim 1890 yılında Ankara Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile Ankaralı Terzi Kerimoğlu Osep arasında yaşanan dava süreci (BOA. BEO. 258/19317), 1898 yılında Yozgat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile Yozgatlı Yavsim oğlu Kazaros Efendi arasında görülen dava (BOA. DH. MKT. 820/55), 1889 yılında Konya Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile Konyalı Sarraf Panos Efendi arasındaki ihtilaf (BOA. DH. MKT. 2274/107), 1901 yılında Ilgın Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile Kayserili Şekeroğlu Haralambus Efendi arasında açılan dava (BOA. DH. MKT. 2522/91), 1899 yılında Ma'mûretü'l-Aziz Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile Berber Hocas arasında yürütülen dava süreci (BOA. BEO. 1897/142244) ve son olarak 1901'de Halep Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile Yusuf Şemuş arasında başlayan dava (BOA. BEO. 1803/135215) bu durumun somut örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu davalar, müskirat meselesinin yalnızca Tokat'a özgü bir sorun olmadığını, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin örgütlendiği hemen her bölgede benzer şekilde ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca, müskirat dışında tütün alanında da birtakım sorunların meydana geldiği tespit edilmiştir.

1.2.2. Tütün Kaçakçılığı

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin denetiminde bulunan tütün, 14 Mayıs 1883 tarihinde Reji Şirketi'ne⁷ devredilmiştir (Aksoy, 2018: 66). Bu tarihten itibaren tütünün denetimi İdare'den alınmış ve Reji Şirketi sorumluluğuna geçmiştir. Dolayısıyla, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, sadece 1881-1883 yılları arasında tütünün denetimini yürütmüştür. Bu dönemde Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün bölgedeki tütün politikaları bazı sorunlara yol açmıştır. Bunlardan ilki, 5 Temmuz 1888 tarihinde Tokat merkezinde ortaya çıkmıştır. Sorunun temel nedeni, tütünün Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü denetiminde olduğu dönemde ceza nakdisi olarak tütün çiftçilerinden 192.388 lira tahsil edilmesi gerekliliğidir. Reji Şirketi'ne devredilmesinin ardından bu ceza nakdisinin toplanma görevi de Şirket'e verilmiş olmasına rağmen, 5 Temmuz 1888'de bu tutarın ahali tarafından tahsilinin mümkün olmadığı Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü tarafından Sivas Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne bildirilmiştir (BOA, DH. MKT, 1348/33). Sorunun gerekçesi olarak, ceza nakdisine tabi tutulan kişilerin çoğunun vefat etmiş olması veya söz konusu tutarı ödeyebilecek durumda bulunmamları gösterilmiştir. Bu durum üzerine Sivas Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, Maliye Nezareti ile temas kurarak çözüm arayışına girişmiştir. Ancak, çözüm sürecinin hangi yönde sonuçlandığına dair mevcut kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (BOA, DH. MKT, 1455/51). Benzer gelişmelerin Muş Sancağı'nda da meydana geldiğine dair bilgilere ulaşılmıştır. Buna göre, Rüsum-ı Sitte İdaresi'nden Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne tütünlerin 1881 yılında devredilmesinden önce, 1872-1879 yıllarına ait olup tahsil edilmesi gereken 25.971 kuruş 5 para tutarındaki tütün gelirlerinin toplanması Erzurum Reji İdaresi'ne bırakılmıştır. İdare 1897 yılında tahsilata yönelik çalışmalara başlamışsa da, Tokat'taki duruma benzer şekilde kimi borçluların vefat etmiş olması, kimilerinin ise hapiste bulunması nedeniyle istenilen sonuca ulaşılamamıştır (BOA. ŞD. 589/10).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün denetiminde bulunan tütünle ilgili bir diğer önemli gelişme 1896 yılında meydana gelmiştir. Bu dönemde, tütünün Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne devredilmeden önce, yani 1879-1881 yılları arasında Rüsum-ı Sitte İdaresi denetiminde bulunduğu süreçte çalınmış veya saklanmış olan tütünlerden dolayı bazı çiftçi ve tüccarlar hakkında tahkikat süreci başlatılmış ve bu kişiler ceza nakdisiyle cezalandırılmıştır. Tütünün Düyûn-ı Umûmiyye

⁷ Şirket, *Memalik-i Mahruse-i Şahane Duhanları Müsterekü'l-Menfaa Reji Şirketi* adıyla 27 Mayıs 1883'te kurulmuş olup 15 Nisan 1884'te faaliyete geçmiştir (Dağ, Tanık, 2023a: 783; Dağ, Tanık, 2023b: 373).

İdaresi'ne devri sonrasında Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, ilgili şahıslar hakkında para cezasının tahsil edilmesi ve gerekli idari işlemlerin uygulanması amacıyla bir dizi girişimde bulunmuş ve konuyu Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'ne dilekçelerle iletmıştır. Ancak, bu dilekçelere rağmen mahkeme tarafından herhangi bir işlem yapılmamış ve söz konusu kişiler hakkında gerekli muamele uygulanmamıştır. Tütünün daha sonra Reji Şirketi'ne devredilmesiyle birlikte, söz konusu şahıslar hakkında dava süreci tekrar başlatılmıştır. İnhisar-ı Duhan Nizamnamesi hükümleri çerçevesinde, dava Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'nde görülmeye karar verilmiştir. Dava sürecinin Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü döneminde başlatılmış olması ve mahkemenin açılması için dilekçelerin Müdürlüğe iletilmiş bulunması sebebiyle, davada taraf kurum olarak Reji Şirketi değil Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü kabul edilmiştir. Söz konusu dava 7 Temmuz 1896 tarihinde Adliye Nezareti tarafından Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne havale edilmiştir. Ancak mevcut kaynaklarda, muhakeme sürecinin nasıl sonuçlandığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (BOA, BEO, 827/61965).

İncelenen her iki örnekten hareketle görüldüğü üzere, tütünle ilgili sorunların ortaya çıkışı her ne kadar Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün doğrudan denetiminde yaşanmamış olsa da, genel itibarıyla bu sorunların temel kaynağı, Müdürlük döneminde toplanması gereken ceza nakdisi ile ilgilidir. Söz konusu ceza nakdisi, tütün üreticilerinden tahsil edilmesi gereken mali bir yükümlülük olarak belirlenmişti. Tütünün daha sonra Reji Şirketi'ne devredilmesi ile birlikte bu tahsilat görevi Şirket'e aktarılmış ve dolayısıyla birikmiş veya ödenmemiş ceza nakdisinin tahsiline yönelik sorunlar, Şirket döneminde çözüm arayışlarına konu olmuştur. Bu durum, tütün üzerindeki mali ve idari denetim sürecinin yalnızca geçmişe dayalı kayıtlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kurumlar arası geçişler sırasında birikmiş mali sorunların sonraki idari yapı tarafından çözülmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır.

1.2.3. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde Meydana Gelen Diğer Gelişmeler

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün bölgede müskirat ve tütün alanında karşılaştığı idari ve mali sorunların yanı sıra, balık avı vergisi konusunda da çeşitli problemler yaşandığı saptanmıştır. Örneğin, 5 Mart 1900 tarihinde Zile Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu, Tomasoğlu Nikigos'a, sorumlu olduğu balık avı vergisi ile birlikte ceza nakdisi tahsil etme girişiminde bulunmuştur. Söz konusu vergi ve ceza nakdisinin ödenmemesi üzerine başlatılan muhakeme süreci sonucunda, Nikigos'ın tutuklanmasına karar verilmiştir. Ancak Nikigos'ın kefil tarafından yapılan itirazlar değerlendirilmiş ve sorumlu olunan vergi ile ceza nakdisinin beş gün içerisinde ödenmesi hâlinde serbest bırakılacağı yönünde bir karar alınmıştır (BOA, ŞD, 1807/1). Bu olay, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün yalnızca müskirat ve tütün değil, aynı zamanda bölgesel vergiler konusunda da uygulama ve tahsilat süreçlerinde karşılaştığı güçlükleri göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün balık avı vergisi ve diğer mali uygulamalardaki sorunlarının yanı sıra, yasadışı girişimler ve idari anlaşmazlıklar da müdürlüğün karşılaştığı problemler arasında yer almıştır. Bu bağlamda, 1892 yılında Müdürlüğün görev alanında cereyan eden pul yapıştırma meselesi önemli bir örnek teşkil etmektedir. Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görevli olan Nuri Efendi ile Danyal Efendi ve adamı Ağayşak Efendi arasında, pul yapıştırma işlemleri sırasında anlaşmazlık yaşanmış ve bu durum üzerine tahkikat süreci başlatılmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde Nuri Efendi, işlemleri usulüne uygun yerine getirmediği gerekçesiyle para cezasına çarptırılmıştır. İtirazlar üzerine dava, Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'nde görülmeye başlanmıştır. Mahkeme sürecinde taraflardan alınan ifadeler ve sunulan evraklar detaylı şekilde incelenmiş, savunmalar değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Nuri Efendi'nin suçlu olduğuna karar verilmiş, 26 Ocak 1892 tarihinde Nuri Efendi'nin tutuklanmasına, Danyal Efendi ve Ağayşak Efendi'nin ise serbest bırakılmasına hükmedilmiştir. Bununla birlikte, dava sürecinde Nuri Efendi'nin Mahkeme Heyeti'ne hakaret etmesi nedeniyle, Ahvâl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu'nun kırkıncı maddesi uyarınca üç gün hapis cezası verilmiştir. Nuri Efendi, mahkemenin karar verme sürecinin gecikmesini ve davayı sürüncemede bırakmaya çalıştığını iddia ederek hakaretlerde bulunmuştur. Verilen karar çerçevesinde Nuri Efendi, gece geç saatlerde bölge memuruna haber verilmeden tutuklanmış; ancak yaklaşık beş-altı saat tutuklu kaldıktan sonra, Mutasarrıfın müdahalesi ile serbest bırakılmıştır. İlk etapta bu tutuklamadan zaptiye memurları sorumlu tutulmuş, ancak yapılan inceleme sonucunda, söz konusu fiilin Mahkeme kararı ile Polis İdaresi'nden gelen emir doğrultusunda gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Bu olay, Mutasarrıflığın bölgedeki idari denetim ve koordinasyon eksikliklerini ve müdürlüğün görevlerini yürütürken karşılaştığı yasal ve bürokratik zorlukları ortaya koymaktadır (BOA, DH. MKT, 6/37).

Nuri Efendi, 2 Mayıs 1892 tarihinde, kendisine verilen karara itiraz etmiştir. İtirazında, bir memurun tutuklanmasına ilişkin kararın alınması ve icrası sırasında, görev yaptığı bölgede sorumluluğu altında bulunan en yüksek rütbeli devlet memuruna bilgi verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Nuri Efendi, kendi tutuklanmasının bu usule uygun olarak gerçekleştirilmediğini ileri sürerek karara resmi itirazda bulunmuştur. Bu itiraz üzerine 8 Temmuz 1893 tarihinde Adliye Nezareti, konuya ilişkin bilgi talep etmek amacıyla Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mahkemeden aktarılan bilgiler doğrultusunda, Danyal Efendi ve adamının beraat ettirildiği; Nuri Efendi'nin ise Mahkeme Heyetine hakaret ettiği gerekçesiyle kanunlar çerçevesinde üç gün hapis cezası ile cezalandırıldığı anlaşılmıştır. Yürütülen tahkikat ve yapılan değerlendirmeler sonucunda, alınan kararın yasalara uygun olduğu tespit edilmiştir. Mahkeme kararı doğrultusunda Nuri hakkında verilen cezanın icra edilmesine, ayrıca Danyal Efendi'den tahsil edilmesi gereken para cezası ile balık avı

vergisinin tahsil edilmesine karar verilmiştir. Bu durum, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün görev alanındaki idari usulsüzlükler ve hukuki süreçler çerçevesinde yürütülen denetim faaliyetlerinin titizliğini ve prosedürlerin önemini göstermektedir (BOA, DH. MKT, 6/37).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapan memurlar arasında yaşanan bir diğer muhakeme süreci 1909 yılında meydana gelmiştir. Bu kapsamda, sandık emini olarak vazife icra eden Kilosyan Artin Efendi'nin görev sırasında Müdürlüğün sandığında eksik para bulunduğu tespit edilmiştir. Tespit üzerine Artin Efendi hakkında derhal tahkikat süreci başlatılmıştır. Söz konusu eksiklikle ilgili olarak, 29 Kasım 1910 tarihinde, Şubat 1909 dönemi cetvelinin merkeze iletilmesi talep edilmiştir (BOA, ML. EEM, 1120/2). Cetvelin merkeze ulaştırılmasının ardından yapılan ayrıntılı tahkikat neticesinde hesaplarda eksiklik olduğu doğrulanmıştır (BOA, ML. EEM, 835/44). Araştırmalar sonucunda, sandık emininin zimmetinde toplam 57.044 kuruş 38 para bulunduğu ve bu tutardan 5.926 kuruş 30 paranın zimmetine geçtiği anlaşılmıştır. Ancak Kilosyan Artin Efendi'nin vefat etmesi üzerine, eksik tutarın kimden tahsil edileceği konusunda bir belirsizlik ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yetkili merciler, Artin Efendi'nin mal varlığının detaylı şekilde araştırılmasına ve hesaplanmasına karar vermiştir. Artin Efendi'nin mal varlığının satışa çıkarılarak elde edilecek gelir ile sandıktaki eksik miktarın giderilmesi hedeflenmiştir. Satıştan elde edilecek tutarın eksik miktarı karşılamaması durumunda ise, geri kalan kısmın Artin Efendi'nin kefil olan Kilosyan Andon Efendi'den tahsil edilmesine karar verilmiştir (BOA, ŞD, 370/33). Bu süreç, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapan memurların hesap verebilirlik ve sorumluluk mekanizmalarının işleyişini ve sandık emniyetinin önemini ortaya koymaktadır.

Bu karar doğrultusunda Kilosyan Artin Efendi'nin mal varlığının araştırılması süreci başlatılmıştır. Bu kapsamda, 10 Haziran 1910 tarihinde Harbiye Nezareti, Sivas Vilayeti'nden Kilosyan Artin Efendi'nin gayrimenkulleri hakkında ayrıntılı bilgi talep etmiştir. Sandıkta eksik olan tutara dair toplam 31 kıtadan oluşan evrakların merkeze iletilmesi istenmiş ve iletilecek olan evraklarda vefat etmiş olan Kilosyan Artin Efendi'nin emlakına dair bilgiler de ayrıntılı şekilde not edilmiştir (BOA, ML. EEM, 1120/2). Sivas Vilayeti'nden alınan bilgiler ve yapılan araştırmalar neticesinde, Artin Efendi'nin mal varlığında 21 adet tarla ve 1 adet çiftlik bulunduğu tespit edilmiştir. Bu gayrimenkullerin satışa çıkarılmasıyla birlikte 5.200 kuruş gelir elde edilmesi öngörülmüştür. Buna karşın, Kilosyan Artin Efendi'den talep edilen toplam tutar 7.272 kuruş 38 para olarak belirlenmiştir. Bu miktar, sandıkta eksik olan 5.926 kuruş 30 para, mahkeme masrafları olarak 556 kuruş 30 para ve vekâlet harcı olarak 789 kuruş 18 paradan oluşmaktaydı. Mal varlığından elde edilmesi öngörülen 5.200 kuruşluk kısmın geri kalan 2.072 kuruş 38 para ise Artin Efendi'nin kefil Kilosyan Andon Efendi'den tahsil edilmesine karar verilmiştir. Bu tahsilat süreci ile ilgili bilgiler Sivas Defterdarlığı'na aktarılmıştır (BOA, ML. EEM, 272/6). Buna istinaden, Sivas Valiliği harekete geçerek tarlalar ve çiftliği haczetmiş, Tokat Meclis-i İdare ile işbirliği yaparak gayrimenkullerin toplam değerinin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmalar yürütülmüştür. Yapılan incelemeler neticesinde mal varlığının toplam değerinin 5.200 kuruş olduğu kesinleşmiştir. Tarla ve çiftlik, iki defa açık artırmaya çıkarılmış ancak alıcı çıkmamıştır. Bunun üzerine belirlenen fiyat üzerinden mallar devlet hazinesi tarafından satın alınmıştır. Sonuç olarak, Kilosyan Artin Efendi'nin zimmetinde bulunan 7.272 kuruş 38 paranın 5.200 kuruşu mal varlığından, geri kalan 2.072 kuruş 38 parası ise kefil Kilosyan Andon Efendi'den tahsil edilerek eksiklik giderilmiştir (BOA, BEO, 1012/75900).

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde görev yapan memurların yasadışı girişimlerinin yanı sıra, müdürlüğün bölgedeki eşkıyalarla mücadele yürüttüğüne dair örnekler de mevcuttur. Bu çerçevede değerlendirilebilecek ilk vaka 1894 yılında yaşanmıştır. O dönemde Ermeni milletinden olan Kavasoğlu Serkez Efendi, yanında bulunan birkaç arkadaşıyla birlikte, Tokat'tan İstanbul'a hareket eden posta arabasına saldırmıştır. Saldırı sonucunda posta aracı gasp edilmiş ve yolcular ile görevli memurlar çeşitli şekilde zarar görmüştür. Olayın Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile doğrudan ilişkisi, gasp edilen arabada müdürlüğe ait 76.000 kuruşun bulunmasıdır. Eşkiya Serkez ve arkadaşları, posta arabasına saldırarak yalnızca Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne ait bu meblağı değil, aynı zamanda hazineye ait 31.000 kuruşu da gasp etmişlerdir. Ayrıca saldırı sırasında posta aracında bulunan Tatar Mahmut Efendi'nin vurulması, olayın ciddiyetini ve bölgedeki asayişin ne denli tehdit altında olduğunu gözler önüne sermektedir (Kahraman, 2023: 286).

Kavasoğlu Serkez ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği saldırının ardından, suçluların yakalanması ve olayın faillerinin cezalandırılması amacıyla Ankara Vilayeti'nde polis komiseri olarak görev yapan Ömer Efendi, yaklaşık 40 askerle bölgeye intikal etmiştir. Eşkiyanın, Tokat'ta saklanmakta olduğu yer tespit edilmiş ve Ömer Efendi'nin komutasındaki askerler bölgeye ulaşınca 2 Eylül 1894 akşamı Serkez saklandığı yerden çıkarak kaçmayı denemiştir. Kaçış esnasında vatandaşlarla arbede yaşamış ve bir kişiyi yaralamıştır. Bu durumun bildirilmesi üzerine olay yerine zaptiye birliği, piyade çavuşları ve askerler sevk edilmiştir. Uzun süren takibat ve temas çabalarının ardından eşkıyalarla karşılaşmış, teslim olmaları yönündeki çağrılara olumlu yanıt vermemeleri üzerine taraflar arasında çatışma meydana gelmiştir. Çatışma sonucunda Serkez ve beraberindeki 7 eşkiya sağ olarak, 1 eşkiya ise ölü olarak ele geçirilmiştir. Bu gelişmeler, halk arasında büyük bir galeyana ve korkuya yol açmış, ancak kolluk kuvvetlerinin yoğun çabaları sayesinde toplanan kalabalık dağıtılmış ve olası bir ayaklanmanın önüne geçilmiştir (BOA, Y. PRK. UM, 30/49).

Aynı yıl, 1894'te Tokat ve çevresinde bir eşkıyalık vakası daha meydana gelmiştir. 25 Eylül 1894 tarihinde, Sivas Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, Samsun Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne toplam 123.500 kuruş değerinde para sevkıyatı

gerçekleştirmiştir. Sevkiyatı taşıyan posta aracına eşkıyalar tarafından saldırı düzenlenmiş, bu saldırı sonucunda 4.000 kuruşluk bir miktar gasp edilmiştir. Olay, Tokat sınırları içinde gerçekleştiği için Sivas ve Samsun Düyûn-ı Umûmiyye İdareleri, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nden destek talep etmiştir. Bu amaçla, Samsun Posta ve Telgraf Müdürlüğü tarafından olayla ilgili bilgiler Tokat Müdürlüğü'ne iletilmiş ve suçluların tespit edilip yakalanması ile eksik paranın tahsil edilmesi sorumluluğu Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'ne verilmiştir. Ne var ki, yapılan araştırmalara rağmen bu sürecin nasıl sonuçlandığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (BOA, DH. MKT, 290/16).

Sonuç ve Değerlendirme

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin 1881 yılında Tokat'ta teşkilatlanarak faaliyete geçmesi, Osmanlı taşrasında merkezileşen mali ve idari kontrolün en somut örneklerinden biridir. Şehrin 19. yüzyılın son çeyreğindeki idari yapılanması, eğitim, ekonomi, güvenlik, maliye ve dini-toplumsal alanlarda çeşitlenen kurumların bir arada bulunduğu, güçlü bir merkezileşen yapıya işaret etmektedir. Bu yapılanma içinde Düyûn-ı Umûmiyye'nin yer alması, uluslararası mali denetimin yalnızca merkezde değil, taşrada da kurumsallaştığını göstermektedir. 1900'lü yılların başlarında "Tuz Gümrüğü" adıyla anılması, İdare'nin Tokat'taki faaliyetlerinin özellikle tuz tekeli üzerinden halkın gündelik yaşamına doğrudan yansıdığını ortaya koymaktadır. Pervane Hamamı civarında yer alan şubenin, farklı dönemlerde çok sayıda memur istihdam etmesi de, Tokat'ın bu uluslararası mali kontrol ağının önemli bir noktası olduğunu göstermektedir.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün personel yapısı, Osmanlı taşrasında mali kontrolün yalnızca merkezden idare edilmediğini, yerelde de geniş ve çeşitlenmiş bir kadro aracılığıyla yürütüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Müdürlük bünyesinde görev yapan memurların farklı görevlerde ve değişen maaşlarla uzun yıllar boyunca istihdam edilmesi, kurumun hem kurumsal sürekliliğini hem de taşra düzeyinde mali-idari işlevselliğini güçlendirmiştir. Hafız Mehmet, Abdülkadir, Mehmet Agah, Halil ve Mehmet Halid gibi isimlerin kariyer çizgileri, memurların stajyerlikten başlayarak farklı kademelerde yükseldiğini, görev alanlarının zamanla çeşitlendiğini ve çoğu durumda Düyûn-ı Umûmiyye ile Reji teşkilatları arasında geçişlilik olduğunu göstermektedir. Bu durum, Tokat'taki mali teşkilatın iç içe geçmiş yapısını yansıtmaktadır. Öte yandan, görev süreleri, maaş düzenlemeleri, terfi ve tayin süreçleri ile emeklilik haklarının belgelerle kayıt altına alınması, memurların yalnızca mali işlevleri değil, aynı zamanda sosyal güvence boyutuyla da Osmanlı bürokratik sistemine entegre olduklarını göstermektedir. Elde edilen veriler, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nde dava vekilliğinden müfettişliğe, kolculuktan vezne kâtipliğine kadar geniş bir yelpazede 40 memurun görev yaptığını ortaya koymaktadır. Bu çeşitlilik, kurumun taşrada sadece vergi toplama işlevi görmediğini; aynı zamanda hukuki, mali, güvenlik ve denetim alanlarında bütüncül bir yapı oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, Osmanlı taşrasındaki mali-idari kontrol ağının güçlü bir halkası olmuştur. Ayrıca kalabalık kadrosuyla hem yerel yönetim yapısında hem de halkın gündelik hayatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Kalabalık ve çeşitli kadro yapısına sahip olan Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, 1881-1884 yılları arasında bütün, 1881-1923 yılları arasında ise müskirat, ipek öşrü, balık avı vergisi, tuz, av ve damga vergisi, Bulgaristan vergisi, gümrük gelirleri, temettü ve tömbeki gelirleri üzerinde denetim sağlamıştır. Bu denetimler sırasında, özellikle izinsiz alkol üretimi ve satışı konularında yerel halk ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslümanların alkol üretmesi ve ticareti yasaklanmış, gayrimüslimlerin ise vergi ödeyerek üretim ve ticaret yapmasına izin verilmiştir. 1881'de hazırlanan "Müskirat Resm-i Mirisi Hakkında Nizamname", üretici ve tüccarların denetimini sistematik hâle getirmiştir. Tokat özelinde rakı ve şarap üretimi ile ilgili anlaşmazlıklar dikkat çekmiştir. Örneğin, 1890 yılında Vasil hakkında, izin almadan müskirat kullanımı iddiasıyla tahkikat başlatılmıştır. Ancak yapılan incelemelerde yeterli delil bulunmadığı için dava düşürülmüştür. Zileli Köroğlu Artin'in 1895'teki vakasında ise hanelerinde kaçak müskirat ve ruhsatsız imbik bulundurduğu gerekçesiyle para cezası uygulanmış, mahkeme sürecinde bazı davalılar beraat etmiştir. Benzer şekilde, 1902 yılında Marinos Hanım'ın hanesinde kaçak imbik bulunduğu iddiası ile başlatılan davada, mahkeme imbikin hem müskirat hem gül suyu üretiminde kullanılabileceği gerekçesiyle beraat kararı vermiştir. Aynı dönemde, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü bünyesinde görevli Mehmet hakkında da, 1900 yılı müskirat vergilerini zimmetine geçirdiği iddiasıyla tahkikat başlatılmıştır. Yapılan incelemeler ve şahit beyanları doğrultusunda, vergilerin doğru şekilde tahsil edildiği ve kayıtlarda meydana gelen karışıklıkların giderildiği tespit edilmiş, Mehmet'in suçsuz olduğuna karar verilmiştir. Bu olaylar, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün taşrada hem mali denetim hem de kamu düzenini sağlama işlevini nasıl yürüttüğünü ve mahkeme süreçlerinde tarafların itirazları ile resmi kayıtların rolünü açıkça göstermektedir.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün bütün üzerindeki denetimi, kısa süreli olmasına rağmen hem mali hem de idari açıdan önemli sorunlara zemin hazırlamıştır. Müdürlük döneminde tahsil edilmesi gereken ceza nakdisi, bütün üreticileri için önemli bir mali yük oluşturmuş ve bu yükümlülüğün yerine getirilememesi, Reji Şirketi'ne devredilen bütün sürecinde çözüm arayışlarını gündeme getirmiştir. Ayrıca, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne devreden önce yaşanan bütün kayıpları veya saklanmaları nedeniyle başlatılan tahkikatlar, kurumlar arası geçişlerde hukuki ve idari sorunların ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Bu durum, bütün üzerindeki denetimin yalnızca üretim ve ticaret süreçlerini kontrol etmekle sınırlı kalmayıp,

geçmişe dayalı mali yükümlülüklerin de takip edilmesi gerektiğini ve kurumlar arası geçişlerin mali sorumlulukların çözümü açısından kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün kısa süreli tütün denetimi, mali ve hukuki sorunların hem birikmesine hem de sonraki idari yapılar tarafından çözüm çabalarına neden olmuş, tütün üzerindeki denetim sürecinin karmaşıklığını ve sürekliliğinin önemini göstermiştir.

Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün bölgedeki idari ve mali denetim faaliyetlerinin oldukça karmaşık ve zorlu bir süreç olduğu görülmektedir. Müdürlük, yalnızca müskirat ve tütün alanında değil, balık avı vergisi, pul yapıştırma işlemleri ve sandık emniyeti gibi çeşitli mali uygulamalarda da karşılaştığı sorunlarla mücadele etmiştir. Bu süreçlerde, memurların sorumluluklarını yerine getirmemesi, hukuki itirazlar, tahsilat sorunları ve prosedür ihlalleri müdürlüğün işleyişini doğrudan etkilemiş; zaman zaman mahkeme süreci ve merkezi mercilerle koordinasyon gerektirmiştir. Ayrıca, bölgede yaşanan eşkiyalık ve posta araçlarına yapılan saldırılar gibi asayiş problemleri, müdürlüğün mali ve idari denetim görevlerini daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu vakalar, Tokat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün görev alanındaki mali, idari ve güvenlik sorunlarının birbirine bağlı olduğunu ve müdürlüğün faaliyetlerinin sadece denetimle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kriz yönetimi ve hukuki takip süreçlerini de kapsadığını göstermektedir. Sonuç olarak, müdürlüğün bölgedeki işleyişi, görevlerin yürütülmesinde hem bürokratik hem de güvenlik temelli zorlukların sürekli bir şekilde var olduğunu ve idari denetim mekanizmalarının etkinliğinin büyük ölçüde koordinasyon ve prosedürlere bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı 'Âli Evrak Odası (BEO): 1012/75900, 4706/352891, 827/61965, 1803/135215, 258/19317.

Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT): 922/75, 1111/11, 1256/38,6/37, 1348/33, 1455/51, 290/16, 2522/91, 2274/107, 820/55.

Dâhiliye Şifre Kalemi (DH. ŞFR): 634/10.

Dâhiliye Defterler (DH. SAİD. d): 95/437, 105/171, 183/22, 134/99, 117/249, 71/57, 102/101.

İrade-Meclis-i Mahsusa (İ. MMS): 100/4235.

Maliye Nezareti-Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML. EEM): 1120/2, 835/44, 272/6.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV): 35/28.

Sadaret Mukavelenameler (A.). DVN. MKL): 18/9, 25/39, 20/29, 20/28.

Şûrâ-yî Devlet (ŞD): 957/35, 1793/22, 1814/10, 1811/8, 317/49, 1800/2, 1807/1, 370/33, 2752/50, 589/10.

Yıldız Umûmi (Y. PRK. UM): 30/49.

Salnameler

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, Def'a 12, Sene 1302.

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, Def'a 13, Sene 1304.

Araştırma-İncelemeler Eserler

Açba, S. (1995). *Osmanlı Devleti'nin dış borçlanması (1854-1914)*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Aksoy, V. (2018). İngiliz Ticaret Raporlarında (1908-1913) Trabzon. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XV (58), 50-74.

Akyüz, H. Ö., Ceylan, M. A. (2010). Osmanlı Döneminde Tokat Şehrinin Fonksiyon Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 110-130.

Altuntaş, İ. H. (2013). *Gavs-ül Âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Kaddesellâhü Sırrahu'l Azîz (1880-1969)*. İstanbul: Gözde Matbaacılık.

Asarkaya, H. T. (2019). *Osmanlılar zamanında Tokat*. Tokat: Tokat Belediyesi Kültür Yayını.

Blaisdell, D. C. (1979). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa malî denetimi (Düyün-U Umumiye)*. Çev. Ali İhsan Dalgıç, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.

Burak A. (2022). *Osmanlı'da tütün kaçakçılığı Rejî kolcuları ve uygulamaları*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Çolakoğlu, E. F. (2022). 106 Numaralı Tokat Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Karabük, Türkiye: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dağ, M. (2025). Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi Kapsamında İmbik Kaçakçılığıyla Mücadele (1888-1917). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 1710-1755.
- Dağ, M. ve Tanık, İ. H., (2023a). Osmanlı Taşrasında Bir Memurun Hukuk Mücadelesi: Yabanabad Reji Memuru Zekeriya Sırrı Efendi Davası. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(45), 781-804.
- Dağ, M. ve Tanık, İ. H., (2023a). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Kurumun İşleyişi: Reji İdaresi Şartnameleri (1883-1914). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 371-391.
- Dağ, M. ve Tanık, İ. H., (2024). Osmanlı Reji İdaresi Çatısı Altında Hak Arayış Mücadelesi: Kasapyan Nazmi Efendi'nin Zimmet Meselesi (1904-1910). *DTCF Dergisi*, 64(1), 161-196.
- Diğiroğlu, F. (2007). *Memalik-i Osmaniye Duhanları Müsterekü'l-Menfaa Reji Şirketi – Trabzon Reji İdaresi (1883-1914)*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Doğan, N. (2021). İlmiye Tekaüd Sandığı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5 (10), 43-52.
- Parvus, Efendi. (1977). *Türkiye'nin malî tutsaklığı*. Çev. Muammer Sencer, İstanbul: May Yayınları.
- Parvus Efendi. (2014). *Türkiye'nin can damarı Devlet-ı Osmaniye'nin borçları ve Islahı*. Çev. Filiz Diğiroğlu, İstanbul: Taş Mektep Yayın Atölyesi.
- Ercin, A. (2024). Kuruluşundan II. Meşrutiyet'e Kastamonu Vilayeti'nde Duyun-ı Umumiye İdaresi (1882-1908). *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XXI (81), 258-279.
- Erdinçli, İ. (2020). Yasaklardan Modern Denetime: Osmanlı Devleti'nin İçki Tüketimine ve Meyhanelere Yaklaşımı. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16 (31), 1-32.
- Eroğlu, O. (2010). Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (12), 57-89.
- Güdek Gölçek, Ş., Gölçek, A. G. (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi Tekel Uygulamaları: 1920-1950 Döneminde Tuz, İspirto ve İspirtolu İçkiler ile Kibrit. *CTAD*, 15 (30), 253-288.
- Hayrulloğlu, B. (2015). Türkiye'de Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerde Özel Tüketim Vergisinin Başarısı. *Journal of Life Economics (JLE)*, 2 (2), 89-112.
- İpek, N. (2024). 19. Yüzyılda Tokat Kasabası: Gelenler-Gidenler. *Göç ve İskân Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 18-35.
- Kahraman, O. (14-14 Ekim2023). Tokat Sancağında Polisin Teşkilatlanması ve Faaliyetleri (1893-1914), 5. *Tokat Sempozyumu*, Edi. Coşkun Yılmaz, 274-287.
- Kazgan, G. (2002). *Tanzimattan 21. yüzyıla Türkiye ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keskinkılıç, E. (2002). Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne Memur Olmak. *Amme İdaresi Dergisi*, 36 (2), 67-75.
- Kıray, E. (2015). *Osmanlı'da ekonomik Yapı ve dış borçlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kızılkapan, Â. (2009). Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Tokat'ta Gayrimüslimler. *Yüksek Lisans Tezi*, Sivas, Türkiye: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koyuncu, D. T., Tabakoğlu, A. (2019). Alcohol Consumption In Ottoman Istanbul According To Zecriye Tax Records: 1792-1828. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 11 (2), 191-225.
- Manav, N. (2017). Mazuliyet Sandığı'nın Kuruluşu ve Kuruluşuna Yol Açan Sebepler. *Türkiye Mecmuası*, 27 (1), 215-225.
- (1307). *Memurin-i Mülkiye Terakki ve Tekaüd Kararnamesi*. Dersaadet: Taş ve Hurufat Matbaası.
- Özdemir, B. (2010). *Osmanlı Devleti dış borçları*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.
- Özköse, K., Şimşek, H. İ. (2019). Garîbullâh İhramcı-zâde İsmail Hakkı Sivasî (k.s.). *Somuncubaba İlim Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 26 (226), 12-17.
- Öztünç, H. B. (2010). 1897 Tokat Ermeni Olayının Dış Basına Yansımaları ve Olayın Gerçek Yüzü. *History Studies*, 2 (2), 188-206.
- Pamuk, S. (1984). *Osmanlı ekonomisi ve dünya kapitalizmi (1820-1913)*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Sağlam, M. H. (2017). *Osmanlı Devleti'nde moratoryum 1875-1881 – Rüşum-ı Sitte'den Düyûn-ı Umumiyye'ye*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Sarıyıldız, G. (2004). *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kuruluşu ve işlevi (1879-1909)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Saylan, K. (2016). II. Abdülhamid Döneminde Mahkemelerin İslahına Dair Hazırlanan Layihalar ve İsimli Bir Layiha Örneği. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, (31), 265-278.
- Tabakoğlu, A. (2015). *Türkiye iktisat tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tokdemir, E. (1985). *Türkiye ekonomisinin tarihsel temeli*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Matbaası.
- Ülker, İ. (2023). Osmanlı Ceza Yargılamasında Müstantik (Sorgu Hâkimi). *İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 11 (1), 41-57.
- Yeniay, İ. H. (1964). *Yeni Osmanlı borçları tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, A. (2002). Cumhuriyet Sonrasında Aruzu Kullanan Bir Mutasavvıf: İbrahimcizade İsmail Hakkı. *Ay Vakti Dergisi*, 3 (25-26), 11-12.
- Yıldız, A. (15-17 Mayıs 2003). Sivaslı Mevlid Şairleri. *Cumhuriyet'in 80. Yılında Sivas Sempozyumu*, Edi. Şeref Boyraz, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, 615-622.
- Yılmaz, F. (2003). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e dış borçlar (Duyûn-U Umumiye)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Quataert, D. (2017). *Osmanlı Devleti'nde Avrupa iktisadi yayılımı ve direniş 1881-1908*. Çev. Sabri Tekay, İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

Aim and Scope

This study focuses on the Tokat Directorate of the Ottoman Public Debt Administration (Düyûn-ı Umûmiyye), which was established as a branch of the Ottoman Public Debt Administration created on December 20, 1881, with the issuance of the Muharrem Decree. The administration was formed with the participation of representatives from England, France, Germany, Italy, Austria, and the Ottoman Empire. Within this framework, developments related to the Tokat Directorate of the Public Debt Administration during the period between 1881 and 1923 are analyzed and evaluated.

Methods

The primary source utilized during the study was the Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey. Archival documents from the collections of the Bab-ı Ali Evrak Odası, Meclis-i Mahsusa, Meclis-i Vükela Mazbataları, Sadaret Mukavelenameler and Şûrâ-yı Devlet were examined. Additionally, research and analytical works were used to support and enrich the study with secondary sources. Based on the information obtained from these resources, document analysis was conducted to determine the organizational process of the Directorate, its duties and areas of authority, the formation of its administrative and organizational structure, the activities carried out by the Directorate, and the challenges arising from these activities. The study is structured into an introduction, one main section, and five subsections.

Findings and Solutions

Between 1881 and 1923, the Tokat Directorate of the Ottoman Public Debt Administration (Düyûn-ı Umûmiyye) encountered several challenges in its operational areas, primarily related to intoxicants (müskirat), tobacco, fishery taxes, and illegal activities. Within this framework, five cases related to intoxicants were examined. A general assessment of these cases reveals that the main issues stemmed from tax collection, illicit production of intoxicants, and the use of unstamped distillation equipment. Disputes arising from these issues were initially investigated through the Tokat Sanjak Administrative Council's Judicial Inquiry Department, initiated by the Directorate's efforts. If the decisions made during the inquiry process were not accepted by the parties, the cases were escalated to the Tokat Administrative Court, the Sivas Administrative Court, or the Council of State Appeals Court (Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi), with the final authority resting with the Appeals Court.

Some of the cases were completed as follows; Vasil Case (1890–1893): Initiated by the Directorate, this case was dismissed due to insufficient evidence. Artin, Aişe Hanım, and Abide Hanım Case (1895–1896): Artin was fined 737.5 kuruş for illicit intoxicant production and possession of unstamped distillation equipment. Aişe Hanım and Abide Hanım were acquitted. Marinos Hanım Case (1902–1908): This case, related to illegal production and possession of unstamped equipment, was dismissed due to lack of evidence. Mehmet Case (1902–1905): Accused of embezzling intoxicant taxes, Mehmet was acquitted for lack of evidence. Melkunoğlu Ohan Ağa Case (1908): Found guilty of using unstamped distillation equipment and illegal production, Ohan Ağa's equipment was confiscated, and he was fined four Ottoman gold coins.

Tobacco-Related Cases: Two cases occurred between 1888 and 1896 during the Reji Company's oversight of tobacco. However, these issues originated under the Directorate's supervision due to unpaid fines. The Ottoman government, the Reji Administration, and the Public Debt Administration collaborated to resolve these problems.

Examples of Illegal Activities: Fishery and Monetary Taxes (1900): Zile District initiated a case against Tomasoğlu Nikigos for tax evasion. He was released after his guarantor ensured payment within five days. Stamp Duty Case (1892): This involved a dispute among Directorate officials, resulting in a three-day prison sentence for Nuri due to contempt of court. Danyal and Ağayşak were ordered to pay their taxes and released. Misappropriation (1909): Sandık Emini Klisyon Artin was ordered to repay 7,272 kuruş and 38 para, which he had embezzled, alongside his guarantor.

Banditry and Security Issues: Banditry was another significant challenge for the Directorate. Kavasoğlu Serkez (1894): Serkez and his gang stole 76,000 kuruş belonging to the Directorate. They were captured, with seven arrested alive and one killed. Attack on Funds Transfer (1894): A robbery during a money transfer between the Sivas and Samsun offices within Tokat's jurisdiction led to the Directorate assuming responsibility for capturing the culprits. These cases highlight the multifaceted challenges faced by the Tokat Directorate and its efforts to maintain administrative order and fiscal integrity.